

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

**Pierre Mendès France
a kritika politického systému francouzské
5. republiky**

Alena Křivánková

Praha 2011

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor SOČ: 16. Historie

Pierre Mendès France a kritika politického systému francouzské 5. republiky

Autor: Alena Křivánková

**Škola: Akademické gymnázium,
škola hlavního města Prahy, Štěpánská 22,
Praha 1**

Praha 2011

Prohlašuji, že jsem svou práci vypracovala samostatně, použila jsem pouze podklady (literaturu, SW atd.) uvedené v přiloženém seznamu a postup při zpracování a dalším nakládání s prací je v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) v platném znění

V Praze dne 11. února 2011

.....
podpis

ANOTACE

Záměrem této práce bylo především analyzovat důvody Mendès Franceova striktního odmítání systému 5. republiky a zamyslet se nad jejich oprávněností. Autorka se zaměřila na období let 1958 - 1969, kdy stál v čele 5. republiky Charles de Gaulle. Jádrem práce je rozbor ústavy z roku 1958 (především z hlediska vztahu mezi mocí výkonnou a zákonodárnou), a to v první řadě z pohledu Pierra Mendès France, jehož názory konfrontuji s vyjádřeními jiných odborníků a svými vlastními závěry. Dále se práce zabývá okolnostmi vzniku 5. republiky. Obsahuje rovněž úvahu srovnávající Mendès Franceovu a de Gaullovu představu o fungování státu na základě historických souvislostí. Je zakončena nastíněním možnosti vývoje současné Francie směrem k šesté republice.

Klíčová slova:

Pierre Mendès France; Charles de Gaulle jako prezident 5. republiky; vznik 5. republiky - alžírská krize, reforma ústavy 1962; ústava 5. republiky - Mendès Franceovy výhrady; semiprezidenstký systém; možnost vzniku 6. republiky

OBSAH

1. Úvod.....	6
2. Pierre Mendès France versus Charles de Gaulle.....	7
2.1 „Souboj Titánů“.....	7
2.1.1 Charles de Gaulle.....	7
2.1.2 Pierre Mendès France.....	8
2.1.3 Vzájemný vztah dvou velkých Francouzů.....	9
2.2 Souboj dvou politických tradic.....	9
2.2.1 Mendès France a tradice republikánská.....	10
2.2.2 De Gaullov model - republika, Bonaparte a Ludvík Filip Orleánský.....	11
2.2.2.1 De Gaullovy pohnutky.....	13
3. „Žáby, které požadují krále“ aneb De Gaullov příchod k moci.....	14
3.1 Stručný úvod do alžírské krize.....	15
3.2 1958 - rok zlomu.....	15
3.2.1 De Gaulle a spiknutí.....	16
3.2.2 Mendès France odmítá hlasovat pro generála.....	17
3.2.3 De Gaullovy představy o řešení pro Alžírsko.....	18
3.2.3.1 Alžírsko získává nezávislost.....	19
3.2.4 Vznik 5. republiky.....	20
3.2.4.1 Proč Francouzi stáli za de Gaullem?.....	20
3.3 Krok číslo dvě – reforma ústavy z roku 1962.....	21
3.3.1 De Gaullovy pohnutky.....	22
3.3.2 Porušení ústavy.....	22
3.3.3 Obavy Pierra Mendès France.....	23
3.3.3.1 Skutečný význam ústavní změny.....	24
3.3.3.2 Byly tyto obavy opodstatněné?.....	25
4. Pierre Mendès France a jeho postoj k institucím páté republiky.....	26
4.1 Pár slov obecně.....	26
4.1.1 Hlavní námítky Pierra Mendès France.....	26
4.1.2 Představa Charlese de Gaulla.....	27
4.1.3 Další názory.....	27
4.2 Prezident – „volený monarcha“.....	28
4.2.1 Pravomoci prezidenta.....	29
4.2.2 Výhrady Pierra Mendès France.....	30
4.2.3 De Gaullovy autoritářské sklony.....	31
4.2.4 De Gaulle se hájí.....	32
4.3 Vláda – „de Gaullovi muži“.....	33
4.3.1 Vláda versus prezident – ústava a de Gaullova interpretace... ..	33
4.3.2 Výhrady Pierra Mendès France.....	34
4.3.3 Představa Michela Debrého.....	35
4.3.4 De Gaullovy vztahy s „jeho“ předsedy vlády.....	35
4.4 Parlament a jeho oslabená role.....	36
4.4.1 Role parlamentu.....	37
4.4.2 Vláda versus parlament.....	37
4.4.3 Výhrady Pierra Mendès France.....	38
4.4.4 Bipolarizace politické scény.....	38
4.4.5 Omezené možnosti opozice.....	39
4.4.6 Krize roku 1960.....	39

4.5 Referendum a jeho význam pro demokracii.....	40
4.5.1 Horší realizace dobrého principu.....	40
4.5.2 Otázka za otázkou - de Gaullovův nátlak na voliče.....	41
4.6 Následky Mendès Franceova odmítní systému 5. republiky.....	41
5. Epilog – dočkáme se šesté republiky?.....	42
5.1 Představa Pierra Mendès France.....	42
5.2 Konvent pro šestou republiku.....	43
5.3 Socialisté a jejich postoj ke změně ústavy.....	44
6. Závěr.....	46
7. Resumé.....	47
8. Přehled použité literatury.....	48
9. Přehled použitých ilustrací.....	49

1. ÚVOD

Vlastně to začalo díky shodě náhod. Původně jsem se chtěla zabývat ohlasy Velké francouzské revoluce v moderní Francii. Začala jsem pátrat na internetu a dozvěděla jsem se, že v roce 1953 existoval v Paříži jakobínský klub. V souvislosti s ním jsem narazila i na jméno Pierra Mendès France. Nikdy dřív jsem o něm neslyšela – ovšem po přečtení jeho biografie na francouzské wikipedii jsem si byla jistá, že se o něm chci dozvědět co nejvíc.

Začala jsem tedy shánět informace. Výsledek byl, že si pan Mendès France získal mé mimořádné sympatie. A když jsem navíc zjistila, že dozvědět se cokoli o již zmiňovaném jakobínském klubu z roku 1953 je prakticky nemožné, nebyl už nejmenší důvod váhat – rozhodla jsem se, že svou seminární práci věnuji právě jemu.

Zbývalo jediné – vybrat, na co konkrétně se zaměřím. Samozřejmě se přímo nabízelo popsat jeho působení v čele vlády. Případně cokoli z jeho činnosti v politice za 4. republiky – nebo v zahraničním odboji. Žádné z těchto témat se mi však nezdálo být tím nejvhodnějším. Proč? Představovala jsem si něco více polemického. Téma jasné a vcelku jednoznačné pro mě není dostatečnou výzvou. Mnohem více mě zaujme takové, které budí různorodé reakce. Něco, na čem se odborníci ani veřejnost neshodnou.

Nebylo těžké něco takového objevit. Mendès Franceova kritika 5. republiky – a zároveň generála de Gaulla v roli jejího prezidenta – se zdá přímo ideální. Tehdy se od Pierra Mendès France odvrátili i mnozí jeho příznivci. Domnívali se, že jeho námitky jsou neopodstatněné. Jiní se zase domnívali, že jsou opodstatněné více než dost. Kde tedy leží pravda? Netvrdím, že vám tato práce poskytne jednoznačnou odpověď. Přinejmenším vám však předloží mnoho faktů a argumentů – které postačily na to, aby její autorka poskytla jednoznačnou odpověď sama sobě – a dovedla si ji obhájit - jak věří.

Mým cílem je umožnit vám se na věc podívat z poněkud netradičního úhlu. A to jak na 5. republiku, tak na osobu generála de Gaulla – který je vedle Pierra Mendès France druhou hlavní postavou mého textu. České veřejnosti je tento francouzský velikán znám v první řadě jako hrdina odboje – v druhé pak jako prezident a tvůrce systému, který pro Francii znamenal velký krok kupředu. Vážné nedostatky tohoto systému se zde rozebírají jen minimálně – nebo raději vůbec.

Tato práce si klade za cíl vás s těmito nedostatky seznámit. Má za účel poskytnout pohled mnohem kritičtější, než bývá v této zemi zvykem. Ráda bych však zdůraznila jedno - navzdory tomu, co už zaznělo – a co ještě řečeno bude – si generála de Gaulla nesmírně vážím a vnímám ho jako kladnou historickou postavu. Jako frankofilka tělem i duší mu nemohu nebýt nesmírně vděčná za jeho zásluhy z 2. světové války. Svou činností v čele odboje vrátil Francii čest. Za to ho hluboce obdivuji. Tato práce rozhodně nechce nikoho proti generálovi poštvat – klade si za cíl pouze upozornit na jisté nedostatky. Ráda bych, aby čtenáři měli toto na zřeteli.

Než se pustíte do čtení, chtěla bych zdůraznit ještě jedno – tato práce není prací historickou v obvyklém smyslu toho slova (a to nejen proto, že se v ní zároveň zabývám i právní naukou a tak trochu politikou). Jakkoli se týká především období let 1958 – 1969, zasahuje i do současnosti – 5. republika totiž stále přetrvává – a to i s většinou svých chyb. Tato aktuálnost je vedle mé touhy složit hold panu Mendès Franceovi – a také nutnosti splnit školní úkol, co si budeme povídat – hlavním důvodem, proč jsem se rozhodla svůj text napsat.

Poznámka: citace z francouzsky psaných děl použité v této práci byly přeloženy její autorkou. A to z důvodu, že se mi až na jednu výjimku nepodařilo sehnat oficiální český překlad (a domnívám se, že u většiny těchto děl ani neexistuje). Užití citací jsem ovšem považovala za mimořádně přínosné – ne-li přímo nezbytné. Snažila jsem se, aby můj překlad byl co nejpresnější. Děkuji za pochopení.

2. PIERRE MENDÈS FRANCE VERSUS CHARLES DE GAULLE

Ještě než začneme, musím své čtenáře upozornit na důležitý fakt. Ačkoli tato práce nese název „*Pierre Mendès France a kritika politického systému francouzské 5. republiky*“, zaměřuje se pouze na období, ve kterém byl prezidentem Charles de Gaulle. Z toho samozřejmě neplyne, že by po jeho odchodu pan Mendès France 5. republiku kritizovat přestal – ve skutečnosti v jejím odmítání vytrval až do své smrti v roce 1982. Důvodem, proč jsem své téma takto zúžila, je především fakt, že by jinak bylo až příliš rozsáhlé, což by mi znemožnilo ho prostudovat dostatečně do hloubky. Zároveň se domnívám, že právě během mandátu generála de Gaulla byl prezidentský charakter režimu vůbec nejvýraznější.

(Z toho také vyplývá, že verze ústavy, ze které jsem vycházela, je ta původní z roku 1958. Samozřejmě jsem neopomněla vzít v úvahu její novely, které byly přijaty ještě během de Gaullova mandátu. V případě obzvláště důležitých zákonů uvádím v poznámce i verzi, která platí dnes. Domnívám se totiž, že propojit téma počátků 5. republiky se současnou Francií je nejen žádoucí, ale i přímo nutné – pokud má být tato práce aktuální a tím i zdařilá.)

2.1 „Souboj Titánů“

Dalším důvodem, proč jsem se rozhodla zaměřit se na Mendès Franceovu kritiku 5. republiky právě během působení generála de Gaulla, je fakt, že oba zmiňovaní muži byli mimořádně výraznými osobnostmi – jakkoli česká veřejnost zná většinou jen druhého jmenovaného. Nejsou-li vám proti mysli básnická přirovnání, můžeme zde hovořit o jakémsi „souboji Titánů“. (I když dle mého názoru je mnohem přesnější a výstižnější pojetí souboje dvou politických koncepcí, jak si brzy ukážeme.)

Pro začátek zajisté neuškodí, když si ujasníme, s kým že vlastně máme tu čest. Proto na následujících řádcích předkládám stručné biografie obou hlavních hrdinů tohoto textu. (Přičemž začínám – možná poněkud překvapivě, Charlesem de Gaullem. Jednak proto, že byl starší – a především protože Mendès Franceova činnost za 2. světové války se odvíjela od té jeho.)

2.1.1 Charles de Gaulle

Narodil se 22. listopadu 1890 jako třetí z pěti dětí Henriho a Jeanne de Gaullových. Jeho rodina byla silně katolicky – a rovněž dosti protirepublikánsky – založená. I proto jeho matka trvala na tom, aby studoval na škole vedené jezuity. Roku 1909 pak nastoupil na vojenskou školu v Saint Cyr.

Účastnil se 1. světové války, kde bojoval v bitvě u Verdunu pod velením Philippa Pétaina¹. Následně strávil 32 měsíců v německém zajetí. Po návratu se roku 1921 oženil s Yvonne Vendrouxovou. Z tohoto manželství se narodily tři děti – Philippe (narozen 1921), Élisabeth (narozena 1924) a Anne (1928 – 1948).

Charles de Gaulle

¹ Pétain byl později roku 1940 zvolen do čela vichistické Francie, loutkového státu nechvalně proslulého kolaborací s nacistickým Německem. Po vítězství Spojenců se uvažovalo o jeho popravě, de Gaulle, který si ho jako vojáka vážil, tomu však zabránil. Pétain byl potrestán pouze vězením – kde roku 1951 ve věku 96 let zemřel.

Roku 1922 se zapsal na vysokou vojenskou školu. Roku 1939 se stal velitelem tankových vojsk 5. armády, roku 1940 pak státním podtajemníkem na ministerstvu obrany.

Když byla Francie poražena ve 2. světové válce, Charles de Gaulle emigroval do Velké Británie. Odtud pronesl 18. června 1940 svůj slavný projev, ve kterém vyzval Francouze k odporu. Věřil, že je možno bojovat dále za pomoci kolonií v severní Africe. Postavil se do čela francouzského zahraničního odboje a stal se velitelem Sil Svobodné Francie (vojska složená především z koloniálních vojáků). Zařídil i sjednocení odboje domácího. Díky jeho působení se nakonec Francie mohla zařadit mezi vítězné mocnosti.

2. června 1944 ustavil v Británii prozatímní francouzskou vládu. V jejím čele zůstal až do 20. ledna 1946, kdy podal demisi, protože nesouhlasil s politickým systémem připravované 4. republiky, kde měla být moc zákonodárná nadřazena moci výkonné.

Rok později založil ve Štrasburku Sdružení francouzského lidu (*Rassemblement du peuple français*). Tato strana byla v průběhu celé čtvrté republiky centrem gaullistů.

K moci se vrátil až roku 1958 díky povstání v Alžírsku. (Podrobně se o tom rozeptejí v následující kapitole.)

Roku 1959 byl zvolen prvním prezidentem francouzské 5. republiky, o jejíž vznik se zasloužil a v jejímž čele zůstal až do roku 1969, kdy odstoupil v důsledku neúspěchu jím vyhlášeného referenda.

Poté se stáhl do svého sídla v Colombey-les-deux-Églises, kde 9. listopadu 1970 zemřel.

Roku 2005 byl v celostátní anketě zvolen největším Francouzem všech dob.

2.1.2 Pierre Mendès France

Narodil se 11. ledna 1907 v Paříži jako syn Cerf-Davida a Palmyre Mendès Franceových, kteří měli kromě něj ještě dceru Marcelle. Jeho otec byl přesvědčený republikán.

Maturitní zkoušku složil už v patnácti letech a v jednadvaceti se stal nejmladším advokátem ve Francii. Kromě právnické fakulty studoval ještě na *l'École libre des sciences politiques* (Svobodné škole politických věd). Nějaký čas se zabýval rovněž studiem historie.

Roku 1923 se stal členem Radikální strany², roku 1932 byl zvolen poslancem za departement Eure – ve svých pětadvaceti letech se stal vůbec nejmladším členem zákonodárského sboru. Od roku 1935 byl starostou tamějšího města Louviers.

Pierre Mendès France

Roku 1933 se oženil s Lily Cicurelovou. Z tohoto manželství se narodily dvě děti, Bernard (narozen 1934) a Michel (narozen 1936). Po její smrti v roce 1967 si vzal Marie-Claire de Flerieu (rozenou Servan-Schreiberová).

V roce 1938 se stal členem 2. vlády socialisty Léona Bluma.

² **Radikální strana:** celým jménem *Parti républicain, radical et radical-socialiste* (Strana republikánská, radikální a radikálně socialistická), politické uskupení založené roku 1901. Jejím cílem byla především obrana republikánských ideálů jako např. odluky církve od státu apod. Mezi její nejslavnější členy patřili kromě Pierrea Mendès France také Georges Clemenceau, Jena Moulin a Jean-Jacques Servan-Schreiber. Ač její začátky byly jednoznačně levicové, během 4. republiky se posunula směrem ke středu. Existuje dodnes, ovšem její význam je minimální.

Během 2. světové války se dobrovolně přihlásil k armádě – ovšem představiteli vichistické Francie, kteří se ho potřebovali zbavit, byl později křivě obviněn z dezerce a poslán do vězení – odkud utekl. Podařilo se mu dostat se do Londýna ke generálu de Gaullovi. Bojoval ve vojsku Svobodné Francie (konkrétně u letectva). Roku 1944 byl jmenován ministrem národního hospodářství v de Gaullově prozatímní vládě. Jeho politika se však setkala s nesouhlasem jeho kolegů, což bylo důvodem jeho odchodu.

Už od roku 1950 se stavěl proti válce v Indočíně. Díky tomu se 19. června 1954 v důsledku porážky Francouzů u Dien Bien Phu stal předsedou vlády. Tehdy slavnostně slíbil, že pokud nedokáže vyjednat mír do 20. července, podá demisi. Své slovo dodržel – 20. července byly podepsány Ženevské dohody, jimiž Indočína získala nezávislost.

Rovněž začal jednat o nezávislosti Tuniska. Snažil se o modernizaci ekonomiky a sociální sféry – a také prosadil reformu institucí, jejíž součástí byla např. možnost svrhnout vládu pouze absolutní většinou poslanců.

Jeho vláda padla 5. února 1955 v důsledku sporů ohledně Alžírsko.

V roce 1956 se stal členem vlády Republikánské fronty socialisty Guy Molleta.

Již od roku 1958 se stavěl proti nastupující 5. republice. V důsledku toho nebyl roku 1958 poprvé za svou politickou kariéru zvolen do parlamentu. Návrat mu byl umožněn až roku 1967, kdy se stal poslancem za departement Isère – ovšem ve volbách roku 1968 byl opět poražen, protože předtím veřejně vyjádřil podporu studentskému hnutí z května téhož roku.

Roku 1959 opustil Radikální stranu a stal se členem PSA (*Parti socialiste autonome* - Nezávislá socialistická strana), která se o rok později přeměnila v PSU (*Parti socialiste unifié* – Sjedená socialistická strana). To bylo logickým důsledkem jeho snah o sjednocení nekomunistické levice – a zároveň s ní i opozice proti 5. republice.

Roku 1972 se v důsledku zdravotních komplikací definitivně stáhl z politiky.

18. října 1982 pak zemřel na infarkt ve svém bytě v Paříži.

Kromě všech zde zmiňovaných činů se zapsal do francouzské historie především díky svému pevnému charakteru a přesvědčení, že v politice nelze opomíjet morálku.

2.1.3 Vzájemný vztah dvou velkých Francouzů

Mezi Pierrem Mendès Francem a Charlesem de Gaullem panovala od dob jejich spolupráce během války velká vzájemná úcta. Tu docela nezničil ani jejich diametrálně odlišný postoj k 5. republice.

Pierre Mendès France později vždy důsledně rozlišoval dva de Gaully – hrdinu odboje a tvůrce 5. republiky. Zatímco toho prvního nikdy nepřestal hluboce obdivovat, protože pro něj – stejně jako pro drtivou většinu Francouzů – byl symbolem boje za vlast a za svobodu, toho druhého rázně kritizoval.

Jedno je každopádně jisté – v Mendès Franceově odmítání systému 5. republiky rozhodně nebyl ani stín jakékoli osobní averze vůči generálu de Gaullovi.

2.2 Souboj dvou politických tradic

Chceme-li ovšem doopravdy pochopit podstatu sporu Pierra Mendès France a Charlese de Gaulla, nelze tento spor brát jako střet dvou osobností – ale dvou politických koncepcí vycházejících z francouzské historie.

Zde je třeba vzít na vědomí, že drtivá většina francouzských politiků – pokud tedy nepočítáme fanatické royalisty, kterých naštěstí není mnoho – se v nějaké podobě považuje za pokračovatele tradice započaté Velkou francouzskou revolucí roku 1789 (a to bez ohledu na to, že názory na události let 1789 – 1794, lépe řečeno především let 1792 – 1794, jsou všechno, jen ne jednotné).

Ovšem během 19. století se rozvinuly další politické směry – které byly s republikánskou tradicí často alespoň v malé míře spojeny (přičemž nemluvím ani tak o liberalismu, konzervatismu apod., hodlám se ubírat poněkud jiným směrem). Podívejme se tedy, které z nich ovlivnily Pierra Mendès France a Charlese de Gaulla.

Ještě jedno upozornění: v následujícím textu jsem se rozhodla místy použít historických analogií. Samozřejmě chápu, že někomu to nemusí připadat šťastné – tyto analogie totiž nikdy nejsou – a ani nemohou být – přesné. Přesto však dle mého mínění mají smysl. Přijmeme-li jako fakt, že lidská povaha se v průběhu dějin nemění, pak z toho lze logicky vyvodit, že historie se opakuje – i když vždy s většími či menšími obměnami. Tyto analogie podle mého názoru mohou pomoci udělat si o událostech lepší představu. Krom toho, někdy jsou až příliš lákavé na to, abych jim dokázala odolat – ostatně brzy uvidíte sami.

2.2.1 Mendès France a tradice republikánská

V případě Pierra Mendès France je věc jasná – lze ho považovat za dědice francouzské republikánské tradice (ostatně právě tyto jeho názory ho mimo jiné vedly ke vstupu do Radikální strany, která byla založena především na obranu této tradice). Mám zde na mysli soubor myšlenek, které se poprvé objevily v 18. století ve spisech Osvícenců (jakkoli ti ještě nehovořili o republice), aby se v mnoha různých podobách prosadily během Velké francouzské revoluce. Znovu se doopravdy dostaly ke slovu až za 3. republiky – i když samozřejmě v pozměněné formě.

Nebylo by nezajímavé si položit otázku, jakou souvislost lze nalézt mezi Pierrem Mendès Francem a hlavními hrdiny historického dramatu let 1789 – 1794. Vzhledem k rozporupným názorům na tuto dobu by ode mě však nebylo moudré zde v tomto směru vynášet jakékoli soudy – leda že by byly podloženy mimořádně přesnou a důkladnou argumentací – což by na můj vkus zabralo až příliš místa – a tato práce má přeci jen úplně jiné téma.

Pan Jean Lacouture, autor jeho zdařilé biografie, nicméně nazval pana Mendès France jakobínem³. Já k tomu dodávám, že v tomto směru ani nemůže nemít pravdu – má-li na mysli jakobína z roku 1789. Tehdy se tak dali označit víceméně všichni zastánci demokratických změn – od hraběte de Mirabeau až po Maximiliena Robespiera. Dál se v tuto chvíli ovšem raději pouštět nechci.

Co se týče 3. republiky, Pierre Mendès France rozhodně uznával myšlenky, na kterých byla postavena – ovšem k jejímu systému měl jisté výhrady. Tou nejpodstatnější bylo asi jeho prosazování silnější exekutivy (i když zdaleka ne tak silné, jakou si přál generál de Gaulle).

Ve své knize *La république moderne* (Moderní republika) píše, že francouzští zastánci republikánské tradice výkonné moci už tradičně nedůvěřují⁴. Začalo to Revolucí, kdy byla vzpoura vedena proti králi a jeho ministrům. Stejně tak během 19. století byla většina vlád konservativní a snažila se brzdit vývoj k demokracii. Proto se boj za větší svobodu stal synonymem pro boj za oslabení vlády. Ovšem jak ukázala 4. republika – a stejně tak i konec republiky třetí – přílišnou slabost vlád nelze rozhodně považovat za přínos.

I přes tuto – a další – odchylky lze ovšem Pierra Mendès France bez pochyby zařadit mezi francouzské republikány – neboli pokračovatele tradice Osvícenství, Revoluce z roku 1789 a počátků 3. republiky.

Zároveň bývá pan Mendès France označován za socialistu – konečně, roku 1959 do socialistické strany oficiálně vstoupil. Sám to komentoval takto: „*Vždycky jsem - i uvnitř Radi-*

³ LACOUTURE, Jean, *Pierre Mendès France*, Éditions du Seuil, 1981, s. 440

⁴ MENDÈS FRANCE, Pierre, *La république moderne*, Éditions Gallimard, 1962, s. 45

kální strany – bránil myšlenky, které způsobily, že mě ti, kdo mě kritizovali, považovali za socialistu. A to byla pravda ve smyslu socialismu Jaurèse⁵ a Léona Bluma (...)⁶.“⁷

Jindy prohlásil: „Kdo se odvolává na Revoluci z roku 1789, kdo zamýšlí vyvodit z toho veškeré důsledky, je už socialistou.“⁸

Samozřejmě chápu, že slovo *socialismus* může u českých čtenářů celkem pochopitelně vzbudit antipatie. Na tomto místě je ovšem nezbytné zdůraznit, že socialismus, o kterém mluvil Pierre Mendès France – a také např. Léon Blum, na něhož se odvolával – je od socialismu praktikovaného v sovětských satelitech během Studené války diametrálně odlišný. Nejpodstatnější rozdíl spočívá v tom, že ten první jmenovaný plně respektuje demokracii a lidská práva a jedná v jejich zájmu, nikoli proti nim. Snad mé české čtenáře uklidní také mé ujištění, že pan Mendès France neměl nic společného s francouzskou komunistickou stranou – a vztah komunistů k jeho osobě byl mírně řečeno vlažný.

2.2.2 De Gaullův model - republika, Bonaparte a Ludvík Filip Orleánský

Nechci se tady ani tak zabývat přímo generálovou politickou orientací, otázkami jako například do jaké míry ho lze řadit mezi konzervativce apod. Raději se pokusím prozkoumat jeho smýšlení optikou francouzské historie – na kterou se ostatně on sám s oblibou odvolával.

To se zdá být podstatně komplikovanější než v případě Pierra Mendès France. V první řadě byl Charles de Gaulle samozřejmě také republikánem a demokratem – navzdory prostředí, ve kterém vyrůstal – a navzdory tomu, že někteří z jeho oponentů občas tvrdili opak. Čerpal tedy v některých směrech ze stejné tradice jako pan Mendès France – respektoval občanské svobody apod. Přesto na něj měly kromě republikánské tradice vliv ještě tradice jiné – především jedna, která šikovně spojuje prvky republikánské a monarchistické - bonapartismus.

Běžný český čtenář může být mými slovy šokován. Ne tak čtenář znalý historie 5. republiky. Po pravdě řečeno je totiž tento můj výrok všechno, jen ne originální. Dalo by se dokonce říct, že jen stěží najdeme de Gaullova odpůrce, který by ho k Bonapartovi *nepřirovnal*. (Přičemž Bonapartem zde myslíme jak Napoleona I., tak jeho synovce Napoleona III.) Připomeňme jen pro ilustraci pár konkrétních příkladů: z bonapartismu obvinili prvního prezidenta 5. republiky mimo jiné François Mitterrand, Pozzo di Borgo a Claude

⁵ **Jean Jaurès**: 1859 – 1914, francouzský poslanec, nazývaný „otec francouzského socialismu“, spojený s několika různými uskupeními socialistů – a nakonec se SFIO (Section française de l'Internationale ouvrière = Francouzská sekce dělnické internacionály, založena roku 1905). Ve srovnání s marxisty byl o dost méně radikální, což způsobilo, že jimi byl označován za „reformistu“. Jako pacifista se stavěl proti 1. světové válce – v důsledku toho na něj byl krátce po jejím vypuknutí spáchán atentát. Mně je rovněž znám jako autor obsáhlého díla *Histoire socialiste de la Révolution française* (Socialistická historie Francouzské revoluce).

⁶ **Léon Blum**: 1872 – 1950, jeden z nejvýznamnějších členů SFIO. V období od 4. 6. 1936 – 29. 6. 1937 a pak znovu od 13. 3. 1938 do 10. 4. 1938 stál v čele tzn. Lidové fronty, levicové vlády složené kromě socialistů také z radikálů a podporované komunisty. Tato vláda přijala rozsáhlá opatření ve prospěch běžných Francouzů. Jednalo se např. o dva týdny placené dovolené, čtyřicetihodinový pracovní týden a prodloužení školní docházky do čtrnácti let. Byla rovněž prvním kabinetem v historii Francie, jehož součástí byly i ženy (ačkoli ty tehdy ještě ani neměly volební právo). Potřetí a naposled se Léon Blum stal předsedou vlády po 2. světové válce, od 16. 12. 1946 do 16. 1. 1947.

⁷ ROUSSEL, Éric, *Pierre Mendès France*, Éditions Gallimard, 2007, s. 437

⁸ *Ibid*, s. 438

Bourdet⁹. Raymond Aron nazval 5. republiku „parlamentním císařstvím“¹⁰. Pierre Mendès France zase označil de Gaullova předsedu vlády Pompidoua za „muže druhého císařství“¹¹.

V knize *Ve République 1958 – 2004 – Histoire des institutions et des régimes politiques de la France* (5. republika 1958 – 2004 - Historie institucí a politických režimů Francie) se dočteme, že ústava 5. republiky připomíná tu Konsulátu (1799-1804). „*Co je v ústavě? Je tam Bonaparte, a analogicky v září 1958: ,Co je v ústavě? Je tam de Gaulle.*“¹² Nebo také ústavu 2. císařství (1852 – 1870).

Ostatně, tato podobnost ústav je faktem všeobecně uznávaným. A tím podobnost obou Bonapartů a generála de Gaulla nekončí.

Zkusme ho nejprve srovnat s Napoleonem I. Oba byli vojáci – a oba také váleční hrdinové. I Napoleon zachránil Francii před vojenskou porážkou, na jejímž pokraji se na konci 18. století ocitla. I Napoleon odstranil nestabilní a nefunkční režim – jakým Direktorium vládnoucí v letech 1795 – 1799 bezpochyby bylo – stejně jako Charles de Gaulle odstranil obdobně nestabilní a nefunkční 4. republiku. Oba dva přinesli zemi stabilitu (i když Napoleon pouze na čas) – a tím si získali lid na svou stranu. Oba ukončili válku. (Ano, i Bonaparte. Roku 1801 uzavřel mír s Rakouskem a Ruskem, roku 1802 pak s Británií. I když žádná z těchto mírových smluv přirozeně neměla dlouhého trvání.) Oba se vyznačovali obrovským charismatem – a oba byli nesmírně populární. A konečně – i Napoleon si stejně jako generál de Gaulle líboval v referendech – těmi si dal potvrdit jak vykonávání funkce prvního konsula na doživotí (roku 1802), tak svou korunovaci císařem (roku 1804).

A Napoleon III.? Ten byl – stejně jako Charles de Gaulle – nejdříve prezidentem republiky voleným přímou volbou (takže generál de Gaulle byl v tomto směru až druhý v dějinách Francie).

Tím nechci v žádném případě položit mezi oba Bonaparty a prezidenta de Gaulla rovnítko. (Ostatně, jsou zde i rozdíly – a to rozdíly ještě výraznější než souvislosti. Charles de Gaulle například nezpustošil válkou málem celou Evropu – a krom toho byl demokratem.) Nelze však pominout, že mnohé spojitosti zde skutečně existují. Tou nejmarkantnější je fakt, že žádný představitel republiky před de Gaullem nesoustředil ve svých rukou tak obrovskou moc, která by navíc i vycházela z ústavy – až právě na oba Napoleony. (Objasnit, v čem tato moc spočívala, je mimo jiné úkolem této práce.)

Karikatura Charlese de Gaulla od Pola Ferjaca. Kdo hádá, že se má jednat o parodii slavného obrazu Jacques-Louise Davida zachycujícího, jak Napoleon korunuje císařovnu Josefínu, hádá správně.

⁹ DUHAMEL, Olivier, PARODI, Jean-Luc, *La constitution de la cinquième république*, Presses de la fondation nationale des sciences politiques, 1988, s. 66

¹⁰ DUHAMEL, Olivier, PARODI, Jean-Luc, *La constitution de la cinquième république*, Presses de la fondation nationale des sciences politiques, 1988, s. 51

¹¹ LACOUTURE, Jean, *Pierre Mendès France*, Éditions du Seuil, 1981, s. 469

¹² CHEVALLIER, Jean-Jacques, CARCASSONNE, Guy, DUHAMEL, Olivier, *La Ve République 1958 – 2004 – Histoire des institutions et des régimes politiques de la France*, Éditions Dalloz, Paris, 2004, s. 41

Zároveň bývá Charles de Gaulle přirovnáván k Ludvíku Filipu Orleánskému (například již zmiňovaným Mitterrandem). V již citované knize *Ve République 1958 – 2004 – Histoire des institutions et des régimes politiques de la France*¹³ (5. republika 1958 – 2004 - Historie institucí a politických režimů Francie) se píše, že „červencová monarchie“ (1830 – 1848) fungovala i díky tomu, že dokázala uspokojit jak většinu příznivců demokracie, tak většinu royalistů. Stejně tak 5. republika dokáže uspokojit jak většinu těch, pro které je důležitá legitimita demokratická, tak těch, pro které má význam legitimita gaullistická. V knize však bohužel není specifikováno, co je touto „gaullistickou legitimitou“ míněno. Snad legitimita vycházející z de Gaullových obrovských zásluh z války? Těžko říct.

Z toho, co zde bylo řečeno, lze vyvodit následující závěr: de Gaullova politická koncepce v sobě slučuje jak prvky republikánské, tak bonapartistické a orleánistické. (Přičemž orleánismus a bonapartismus zase slučují prvky republikánské a monarchistické.) Z toho lze vyvodit, že 5. republika v sobě jistě množství monarchistických prvků má a označovat de Gaulla „republikánským králem“, jak bývá často zvykem, není tak docela od věci.

2.2.2.1 De Gaullovy pohnutky

Zbývá si položit otázku proč. Co Charlese de Gaulla vedlo k podobným postojům?

Určitou roli patrně sehrála výchova. Jak už jsme řekli, prostředí, ve kterém budoucí největší Francouz vyrůstal, bylo všechno, jen ne republikánské. To, že se z něj přesto nakonec republikán stal (i když republikán *sui generis*), lze považovat za obrovské štěstí.

Ještě větší váhu však měly jeho životní zkušenosti. Generál de Gaulle byl hluboce zasažen porážkou Francie v roce 1940. Uvědomoval si, jaký podíl na ní měla politická nestabilita, slabé vlády a přehnaně silný parlament a stranický partikularismus. Následkem toho se stal odpůrcem parlamentní demokracie – kterou chtěl nahradit – a nahradil - demokracií semi-prezidentskou. Považoval za nutnou silnou exekutivu – která by „držela na uzdě“ parlament i věčně znesvářené politické strany – a tím zabránila dalšímu oslabení Francie s fatálními důsledky.

Z tohoto hlediska má jeho postoj svou logiku. Ačkoli s ním nesouhlasím, chápu ho.

Ještě pro zajímavost bych ráda poznamenala, že de Gaullův odpor ke stranickému partikularismu zašel tak daleko, že mu bylo proti mysli dokonce i samotné slovo *strana*. Z tohoto důvodu se veškerá gaullistická uskupení jmenovala buď *rassemblement* (sdružení, sjednocení) nebo *union* (unie), nikdy *partie* (strana).

¹³ CHEVALLIER, Jean-Jacques, CARCASSONNE, Guy, DUHAMEL, Olivier, La Ve République 1958 – 2004 – Histoire des institutions et des régimes politiques de la France, Éditions Dalloz, Paris, 2004, s. 41 - 42

3. „ŽÁBY, KTERÉ POŽADUJÍ KRÁLE.“ ANEB DE GAULLŮV PŘÍCHOD K MOCI

Nejprve si zběžně vysvětleme, kde se vlastně vzal zvláštní název této kapitoly. „Žáby, které požadují krále“ nazval svůj článek v L'Expressu¹⁴ ze dne 25. září 1958 význačný francouzský spisovatel a filozof Jean-Paul Sartre¹⁵. Jak bystrému čtenáři už pravděpodobně došlo, oním králem je myšlen Charles de Gaulle – a žábami Francouzi. Co Sartra vedlo k tak ostrým slovům? sledující text si klade za cíl to objasnit.

Abychom totiž mohli pochopit argumenty Pierra Mendès France coby odpůrce politického systému 5. republiky, musíme se nejprve alespoň zběžně seznámit s okolnostmi, za jakých byl tento systém zaveden.

Neboli – je nutné zde alespoň v hrubých obrysech nastínit průběh války v Alžírsku. Jak totiž zdůrazňuje ve svých *Dějínách Francie* Marc Ferro, bez ní by byl de Gaullov návrat k moci – a tudíž i vznik 5. republiky – nemožný. Gaullisté v předchozích parlamentních volbách roku 1956 propadli – získali pouhých 4,4% hlasů¹⁶.

- Je suis prêt à assumer...

- Merci, général... Maman, grand-mère et mon aïeule se sont déjà fait assumer.

Karikatura de Gaullova příchodu k moci od Jeana Effela.
Překlad textu: L'assumoir = převzetí. De Gaulle: „Jsem připraven převzít (zodpovědnost).“ Marianne (symbol republiky): „Díky, generále... Maminka, babička a prababička už se převzít nechaly.“ Přičemž „maminka, babička a prababička“ na obrazech jsou 1., 2. a 3. republika, které v letech 1804, 1852 a 1940 „převzaly“ – neboli zlikvidovali- Napoleon I., Napoleon III. a Philippe Pétain.

¹⁴ L'Express je francouzský týdeník založený roku 1953 dvojicí novinářů, Jean-Jacquesem Servan-Schreiberem a Françoise Giroudovou. Ti si zpočátku kladli za cíl podpořit Pierra Mendès France a jeho reformní snahy. Kromě něj se přispěvateli L'Expressu staly i další význačné osobnosti tehdejší doby jako už zmiňovaný Sartre a vedle něj například Albert Camus, François Mauriac, Françoise Saganová atd. V 60. letech ovšem došlo mezi Mendès Francem a Servan-Schreiberem k roztržce, jejíž příčiny byly jak politické, tak osobní. To vedlo k tomu, že Pierre Mendès France začal místo do L'Expressu psát do nově vzniklého listu Nouvel Observateur. L'Express existuje dodnes, ovšem politicky se posunul ke středu, ač jeho kořeny byly levicové.

¹⁵ Informace o tomto článku viz www.lexpress.fr/informations/sommaire_725042.html a www.lexpress.fr/culture/livre/les-grenouilles-qui-demandent-un-roi_486895.html. (citováno 9. ledna 2011) Jedná se o jeden z vůbec nejostřejších protigaullistických textů této doby.

¹⁶ FERRO, Marc, *Dějiny Francie*, Nakladatelství Lidové noviny, vydání první, Praha 2006, s. 350

3.1 Stručný úvod do alžírské krize

Alžírsko bylo již od 19. století francouzskou kolonií. 1. listopadu 1954 zde došlo k řadě atentátů, při nichž byli zabiti dva Francouzi. Mnoho dalších lidí bylo zraněno. Tyto události se obvykle považují za počátek války.

Povstalci sdružení ve Frontě národního osvobození měli už od počátku jasný cíl – a to nezávislost. Jisté povzbuzení pro ně zajisté znamenal fakt, že právě roku 1954 nastal s nástupem vlády Pierra Mendès France zlom v otázce francouzské dekolonizace – nejprve získala nezávislost Indočína, následovala jednání o osamostatnění Tuniska¹⁷.

Ovšem situace v Alžírsku byla podstatně složitější. Nebylo možné nepočítat s faktem, že tamější francouzská menšina je značně početná¹⁸ – a její političtí zástupci mocní. Navrhnout dekolonizaci by se tehdy rovnalo politické sebevraždě. Z tohoto důvodu vláda raději přikročila k opatřením, která měla zlepšit životní úroveň domorodých Alžířanů a začlenit je do francouzského politického systému.¹⁹

I přesto se ovšem situace dále vyhrocovala. V Alžírsku pokračovala guerillová válka.

K dalším krokům, které měly přinést uklidnění, se odhodlal o dva roky později socialistický předseda vlády Guy Mollet. Oznámil, že je ochotný vyjednávat s Frontou národního osvobození a umožnit místnímu obyvatelstvu účast na svobodných volbách, které by mohly otevřít cestu k nezávislosti.

Ovšem návštěva kolonie ho přiměla k radikální změně postoje. Jeho návrhy se totiž setkaly se zuřivým odporem alžírských Francouzů, kteří Molleta přivítali protesty - a házením rajčat. Premiér podlehl nátlaku a místo reforem vyslal raději vojáky pod vedením generála Massuho.

Válka brzy vzbudila ve francouzské společnosti odpor. Vyšlo najevo, že během ní dochází k mučení - a krom toho stála mnoho peněz.

3.2 1958 - rok zlomu

Nyní, když jsme se – ač ve stručnosti – seznámili s počátky alžírského konfliktu, můžeme přikročit k popsání úlohy Charlese de Gaulla. Ještě předtím bude však třeba nastínit situaci v roce 1958.

13. května 1958 došlo v kolonii k převratu. Podnítil ho fakt, že prezident René Coty pověřil sestavením vlády Pierra Pfimlina, křesťanského demokrata, o kterém bylo známo, že je ochotný vyjednávat s Frontou národního osvobození. To vzbudilo odpor francouzské armády v Alžírsku, která se domnívala, že konečné vítězství nad vzbouřenými domorodci je na dosah ruky. Myšlenka vyjednávání – a tudíž i ústupků – pro ni tedy byla naprosto nepřijatelná.

K vojákům se připojili i francouzští kolonisté. 13. května vstoupili do generální stávk.

Generálové vytvořili Výbor pro veřejné blaho a převzali moc v kolonii. Do jeho čela je zvolen již zmiňovaný generál Massu. Ten veřejně prohlašuje: „*Já, generál Massu, jsem právě ustavil Výbor pro veřejné blaho, aby mohla vzniknout nová vláda pod vedením generála de Gaulla.*“²⁰ Tomu je následně zaslána výzva, aby převzal moc.

Většina francouzské veřejnosti návrat Charlese de Gaulla podporuje. Tento muž zůstává v jejich očích díky svým činům za 2. světové války hrdinou. Domnívají se, že jedině on

¹⁷ Tunisko získalo nezávislost o dva roky později, 20. března 1956.

¹⁸ V roce 1954 žil v Alžírsku zhruba jeden milion Francouzů.

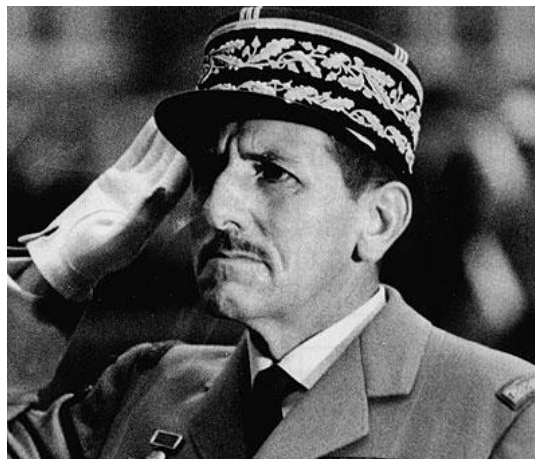
¹⁹ Zde hrál rozhodující úlohu především ministr vnitra François Mitterrand, který se později, v letech 1981 – 1995, stal francouzským prezidentem.

²⁰ FERRO, Marc, *Dějiny Francie*, Nakladatelství Lidové noviny, vydání první, Praha 2006, s. 350

dokáže situaci zvládnout. Vzhledem k tomu, že generál dovedně hraje na obě strany, jsou mu nakloněni jak stoupcem francouzského Alžírka, tak ti, kdo požadují jeho nezávislost.

Postupně se k němu přidává i téměř celá politická scéna (Guy Mollet, Vincent Auriol²¹, René Coty²², dokonce i předseda vlády Pierre Pflimlin a další). Část levice v čele s Pierrem Mendès Francem a také Françoisem Mitterrandem však stojí proti.

De Gaulle však odmítá „předstoupit před Národní shromáždění v roli žadatele“²³. Generál Massu tedy s jeho souhlasem posílá výsadkáře na Korsiku. Jedná se o první fázi operace *Résurrection* (Vzkříšení), která v konečné fázi počítá s výsadkem v Paříži a ovládnutím klíčových institucí - za účelem dosazení de Gaulla k moci.

Generál Jacques Massu

Francie se tedy ocitá na prahu občanské války. Prezident Coty chce předejít násilí a 1. června jmenuje generála předsedou vlády.

3.2.1 De Gaulle a spiknutí

Jakou roli vlastně generál de Gaulle ve spiknutí z května 1958 sehrál? Tato práce si neklade za cíl poskytnout na tuto otázku jednoznačnou odpověď – to není jejím tématem. Ovšem považuji za užitečné zmínit některé informace, na které jsem při studiu literatury narazila.

Historici Marc Ferro a Jean Lacouture se shodují v jednom – de Gaulle věděl o chystané operaci *Résurrection* – a souhlasil s ní.²⁴

Rovněž lze logicky předpokládat, že alžírští vojenští velitelé by patrně puč ve jménu Charlese de Gaulla neprovedli, kdyby neměli důvod se domnívat, že je podpoří. Tuto mou domněnku potvrzuje i Jean Lacouture, když vypráví, jak jistý gaullista jménem Léon Delbecque položil generálovi otázku, co udělá, když Alžír povstane jeho jménem. Odpověď zněla: „Dovedl bych převzít zodpovědnost.“²⁵

Dále pan Lacouture hovoří o tiskové konferenci, kterou de Gaulle svolal 19. května. Když se ho v jejím průběhu novináři zeptali, proč neodsoudil povstání v Alžírsku, odpověděl: „Vláda ho neodsoudila. Proč bych to měl udělat já, já nejsem vláda.“²⁶ Pan Lacouture se domnívá, že generál povstání neodsoudil, protože dotyčné vzbouřence ještě potřeboval.

Sama z toho vyvozují následující závěr: Charles de Gaulle, ač jinak jistě nebyl přítelem vojenských převratů, v tomto případě uvažoval ryze pragmaticky. Pochopil, že se mu naskytla jedinečná příležitost, jak konečně získat ve Francii moc – po čemž velice toužil, i když pravděpodobně nikoli z neušlechtilých pohnutek. Této příležitosti se chopil, ač si mu-

²¹ **Vincent Auriol**: 1884 – 1966, stejně jako Guy Mollet člen SFIO, v letech 1947 – 1954 francouzský prezident.

²² **René Coty**: 1882 – 1962, člen CNIP (Centre national des indépendants et paysans = Národní centrum nezávislých a venkovanů, pravicová strana srovnatelná s československými agrárníky), v letech 1954 – 1959 francouzský prezident.

²³ FERRO, Marc, *Dějiny Francie*, Nakladatelství Lidové noviny, vydání první, Praha 2006, s. 350

²⁴ Ibid, s. 350; LACOUTURE, Jean, *De Gaulle*, 1965, s. 157

²⁵ Ibid, s. 154

²⁶ Ibid, s. 156

sel uvědomovat, že tím může být otřesena jeho mravní prestiž – což skutečně byla, ovšem pouze v očích menšiny národa.

Je samozřejmě otázkou, nakolik byl de Gaulle do spiknutí aktivně zapojen – lze ovšem podle všeho vyloučit možnost, že by do něj nebyl zapojen vůbec.

Zdá se tedy, že generál v tomto případě jednal podle hesla „účel světi prostředky“.

3.2.2 Mendès France odmítá hlasovat pro generála

Nyní se podívejme na postoj titulního hrdiny tohoto textu, Pierra Mendès France. Jak nás informuje nám již známý Jean Lacouture – ovšem tentokrát v biografii věnované právě Mendès Franceovi - bývalý předseda vlády se zpočátku domníval, že de Gaullov návrat by skutečně mohl být řešením.²⁷ Zpočátku – to znamená ještě před oním osudným 13. květnem a vznikem Výboru pro veřejné blaho, v době, kdy se o generálově nástupu k moci pouze spekulovalo.

„...Proč ne de Gaulle? Ale nesmí se spolčit s těmi lidmi z Alžíru. Je třeba, aby se vrátil legální cestou,“²⁸ prohlásil tehdy Pierre Mendès France.

Z předchozích kapitol ovšem víme, že právě toto de Gaulle udělal – spolčil se s těmi lidmi z Alžíru. Od té chvíle měl Mendès France jasno – podpořit generála by bylo totéž co podpořit alžírské vzbouřence, totéž co podpořit vojenský převrat. To jako přesvědčený demokrat v žádném případě udělat nemohl.

Jeho postoj se naprosto shodoval s prohlášením spisovatele François Mauriac: „Ano de Gaullovi, ale ne de Gaullovi povolanému Massum.“²⁹

28. května se Mendès France účastní spolu s dalšími předáky levice včetně Mitterranda protifašistické demonstrace v Paříži – protestují proti převratu v Alžírsku – a proti tomu, aby vláda povolila vzbouřencům. Tehdy vyjde do ulic na 200 – 250³⁰ tisíc Pařížanů.

*Demonstrace za zachování republiky
Pierre Mendès France stojí druhý zleva, François Mitterrand
druhý zprava.*

1. června se koná v Národním shromáždění hlasování, jehož předmětem je zvolení de Gaulla předsedou vlády³¹. Zároveň mu mají být na půl roku předány ústavní pravomoci.

²⁷ LACOUTURE, Jean, *Pierre Mendès France*, Éditions du Seuil, 1981, s. 435

²⁸ Ibid, s. 435

²⁹ Ibid, s. 439

³⁰ Údaje převzaty z knih LACOUTURE, Jean, *Pierre Mendès France*, Éditions du Seuil, 1981, s. 440 a LACOUTURE, Jean, *De Gaulle*, 1965, s. 161

³¹ Aby se čtenář necítil zmaten, je třeba objasnit následující – dle tehdy platné ústavy francouzské 4. republiky je předseda vlády sice jmenován prezidentem, ovšem Národní shromáždění ho musí v této funkci potvrdit – až poté schvaluje jeho vládu.

Generál se totiž rozhodl využít příležitosti a konečně skoncovat s nenáviděnou 4. republikou.

Pierre Mendès France se vyslovuje proti. Své rozhodnutí objasňuje během parlamentního projevu takto: „*Nemohu připustit dát hlas vynucený povstáním a hrozbou vojenského násilného aktu. Neboť rozhodnutí, které Shromáždění přijme – každý zde to ví – není rozhodnutí svobodné (...)*“.³²

A pokračuje: „*Kdo nám vnucuje tuto vládu? Bohužel to jsou ti muži, kteří v minulosti způsobili neúspěch všech snah o rozumné a lidské řešení v Severní Africe, kteří učinili válku nevyhnutelnou, obrátili ji k represí bez politického východiska, hráli na nervy vydešené evropské populace a nyní jásají, protože se těší z toho, že vynesli generála de Gaulla k moci. Ach! Kéž mohou být zklamáni! Chci v to doufat kvůli Francii a kvůli slávě generála de Gaulla samotného.*“³³

Stručně řečeno, Mendès France se obával, že de Gaulle nedokáže čelit tlaku těch, kteří ho dosadili k moci a z nichž někteří měli fašistické sklony. Přičemž zdůraznil, že jeho rozhodnutí nemá nic společného s jeho osobním postojem vůči generálovi, kterého si vzhledem k jeho obrovským zásluhám z 2. světové války nesmírně vážil. Jak později dodal, nepostavil se proti de Gaullovi, ale „*...proti strategii, která není ničím jiným než zastrašováním, ale která zároveň připomíná granátníky z brumairu*“.³⁴

Zbývá jen dodat, že hlasování skončilo pro generála úspěšně – byl jmenován většinou 329 poslanců proti 214.

3.2.3 De Gaullovy představy o řešení pro Alžírsko

De Gaulle tedy stanul na vrcholu moci. Většina Francouzů mu v tu chvíli důvěřovala – a očekávala řešení. Řešení je ovšem pojem dosti široký – každý si pod ním může představit něco docela jiného – což se také v tomto případě stalo.

V tom, co od svého generála očekávají, nejsou totiž jednotní ani sami gaullisté. Většina z nich věří, že de Gaulle dokáže Alžírsko udržet, pro další je celá krize pouze vítaný způsob, jak dostat generála a jeho stoupence k moci. Existují ovšem i takoví, kteří jsou přesvědčeni, že jedině de Gaullova obrovská prestiž může Francouze přimět pochopit, že Alžírsku je třeba poskytnout nezávislost. Těch posledních je ale velmi málo³⁵.

A sám hlavní hrdina tohoto historického dramatu? Pierre Mendès France, Marc Ferro, Jean Lacouture i Marek Bankowicz³⁶ se shodují v jednom – totiž že de Gaullova prohlášení stran alžírské nezávislosti byla všechno, jen ne jednoznačná - a hrála na obě strany zároveň.

Pro zajímavost uvedme pár příkladů. V roce 1955 řekl generál tamějšímu spisovateli Jeanu Amrouchovi, že Alžírsko bude nezávislé. Ale toho samého roku hovoří na tiskové konferenci o jeho integraci. O dva roky později mluví před ministrem zahraničí Christianem Pineauem rovněž o nezávislosti.³⁷

³² LACOUTURE, Jean, *Pierre Mendès France*, Éditions du Seuil, 1981, s. 437

³³ Ibid, s. 438

³⁴ Ibid, s. 439. **Granátníky z brumairu:** Pierre Mendès France zde připomíná státní převrat z 18. až 19. brumairu (9. až 10. listopadu) 1799, kdy se Napoleon Bonaparte dostal do čela Francie, a to tak, že za pomoci armády donutil poslance, aby změnili ústavu a učinili ho jedním ze tří konsulů. Tato historická analogie je zde dle mého mínění na místě.

³⁵ LACOUTURE, Jean, *De Gaulle*, 1965, s. 154

³⁶ MENDÈS FRANCE, Pierre, *Regard sur la Ve République*, 1958 – 1978, Entretiens avec François Lanzenberg, Librairie Arthème Fayard, 1983, s. 23; FERRO, Marc, *Dějiny Francie*, Nakladatelství Lidové noviny, vydání první, s. 351; LACOUTURE, Jean, *De Gaulle*, 1965, s. 169 - 170; LACOUTURE, Jean, *Pierre Mendès France*, Éditions du Seuil, 1981, s. 435; BANKOWICZ, Marek, *Demokraté a diktátoři*, Eurolex Bohemia, 2002, s. 105

³⁷ LACOUTURE, Jean, *De Gaulle*, 1965, s. 169 - 170

Ještě před převratem se svěřil několika svým spolupracovníkům, že dekolonizaci Alžírsko považuje za nevyhnutelnou. To mu však nikterak nebrání spojit se s alžírskými generály, kteří uskutečnili puč z důvodu přesně opačného – aby zachovali francouzské Alžírsko. Ti si to samozřejmě dobře uvědomují. Generál Massu 3. června prohlašuje, že „*generál de Gaulle musí souhlasit s integrací, neboť byl vyneset k moci alžírským hnutím, zastáncem tohoto postupu.*“³⁸

Ovšem de Gaulle už tyto muže více nepotřebuje. V jeho vládě povstalci, kteří mu dopomohli do čela Francie, nefigurují. Ruší i Výbor pro veřejné blaho a jeho pobočky.

Přesto však při jednom shromáždění neopomene zvolat: „*At' žije francouzské Alžírsko*“³⁹. Později ale tvrdí, že mu to pouze uklouzlo. Každopádně už podobný výrok neopakuje.

Jean Lacouture uvádí ještě další příklady. Zatímco generál Michela Debrého⁴⁰ a Jacques Soustella⁴¹ uklidnil slovy: „*Zůstaneme,*“ Maurici Schumannovi⁴², Georges Borisovi⁴³ a dalším naopak tvrdil, že „*Alžírsko bude nezávislé,*“⁴⁴. Vzhledem k tomu, že Debré a Soustelle byli rozhodnými zastánci francouzského Alžírsko, zatímco Boris, nejlepší přítel Pierra Mendès France, měl názor opačný, nelze se zbavit dojmu, že generál říkal každému přesně to, co se domníval, že chce dotyčný slyšet. Čímž dosáhl paradoxní situace – a sice že jak ti, kdo si přáli Alžírsko udržet, tak zastánci dekolonizace stáli za ním.

Jak toto de Gaullovo jednání vysvětlit? Možnosti jsou v zásadě dvě: buď generál žádnou jasnou koncepci, jak alžírskou krizi vyřešit, zkrátka neměl – pouze tohoto problému využil, aby se dostal k moci, a spoléhal na to, že řešení časem nalezne. Nebo naopak už od začátku dobře věděl, k jakému cíli chce dospět – a celá nejednoznačnost a rozporuplnost jeho počínání je pouze výsledkem mimořádně obratné politické hry přesně podle Machiavelliho.

Ponechám na čtenáři, at' si sám zvolí, co mu připadá pravděpodobnější. Já si v tomto případě vůbec nejsem jistá – i když bych se snad o něco více přikláněla k variantě číslo dvě.

3.2.3.1 Alžírsko získává nezávislost

At' už lze o de Gaullových počátečních představách spekulovat jakkoli, výsledky, ke kterým nakonec došel, jsou zcela jednoznačné.

16. září 1959 vyhlásil generál „*zahájení cesty k sebeurčení*“⁴⁵ Alžírsko. To vedlo k dalšímu puči tamějších generálů, kteří se cítili jeho jednáním podvedeni. Charles de Gaulle však situaci zvládl a dokázal povstání potlačit. Vzbouřenci se ho několikrát pokusili zbavit pomocí atentátů, ani v tomto případě však neslavili úspěch.

18. a 19. března 1962 byly podepsány dohody z Evianu. Alžírsko získalo nezávislost.

Přirozeně lze polemizovat na téma, zda toho vzhledem ke generálově obrovské prestiži nemohlo být dosaženo dříve. Konečně, válka trvala od jeho nástupu k moci ještě další čtyři roky – stejně dlouho jako za 4. republiky. Lze také podotknout, že de Gaulle měl pro řešení alžírské krize k dispozici moc svým rozsahem naprosto nesrovnatelnou s omezenými možnostmi předcházejících předsedů vlád (jak dobře uvidíme v následující kapitole).

³⁸ FERRO, Marc, *Dějiny Francie*, Nakladatelství Lidové noviny, vydání první, Praha 2006, s. 351

³⁹ Ibid, s. 352

⁴⁰ **Michel Debré**: 1912 – 1996, do roku 1962 předseda de Gaullovy vlády. O jeho roli při formování 5. republiky se ještě mnohokrát zmíním.

⁴¹ **Jacques Soustelle**: 1912 – 1990, v letech 1955 – 56 generální guvernér Alžírsko. Byl dosazen vládou Pierra Mendès France. Ač stál zpočátku spíše na straně domorodého arabského obyvatelstva, později obrátil. V roce 1958 byl jedním z nejrozhodnějších stoupenců francouzského Alžírsko, stejně jako Michel Debré.

⁴² **Maurice Schumann**: 1911 – 1998, francouzský poslanec, křesťanský demokrat, později gaullista. Několikanásobný ministr zahraničí. V této funkci se spolu s Jeanem Monnetem zasloužil o vznik Evropské unie.

⁴³ **Georges Boris**: 1888 – 1960, francouzský novinář a ekonom, nejlepší přítel Pierra Mendès France, kterého velmi ovlivnil. Oba sdíleli shodné politické názory, až do chvíle, než se z Borise stal stoupenec de Gaullovi 5. republiky.

⁴⁴ LACOUTURE, Jean, *Pierre Mendès France*, Éditions du Seuil, 1981, s. 435

⁴⁵ FERRO, Marc, *Dějiny Francie*, Nakladatelství Lidové noviny, vydání první, Praha 2006, s. 353

Ovšem navzdory tomu bylo řešení, ke kterému generál nakonec dospěl, v dané situaci patrně tím nejlepším možným a lze mu je tudíž přičíst k dobru.

3.2.4 Vznik 5. republiky

Jak už jsme řekli, Charles de Gaulle využil alžírské krize k tomu, aby ve Francii vytvořil zcela nový politický systém. Současně se jmenováním předsedou vlády si vyžádal mimořádné pravomoci, které mu umožňovaly změnit ústavu.

Takto vzniklá ústava 5. republiky byla schválena v referendu dne 28. září 1958. Pro se vyjádřilo necelých 80% voličů⁴⁶. Její text – i když s několika změnami – platí ve Francii dodnes.

Dotyčný dokument vyjadřuje de Gaullovu představu o fungování státu – generál si ho do slova „stvořil k obrazu svému“.

Podrobnému rozboru ústavy 5. republiky je věnována celá čtvrtá kapitola. Prozatím čtenář vystačí s následující stručnou charakteristikou: nejdůležitějším znakem tohoto systému je posílení moci výkonné na úkor moci zákonodárné. Přičemž nejvýznamnější složkou moci výkonné je prezident – proto se také často hovoří o tzv. „semiprezidentském systému“. Pravomoci tohoto prezidenta jsou srovnatelné s pravomocemi hlav států, jejichž systém je čistě prezidentský. Ovšem na rozdíl od např. prezidenta amerického není ten francouzský zároveň předsedou vlády – obě funkce existují odděleně.

Prezidentem je samozřejmě zvolen de Gaulle, a to 8. ledna 1959.

3.2.4.1 Proč Francouzi stáli za de Gaullem?

Odpovědi na tuto otázku se nabízí hned několik – a všechny se zdají být pravdivé.

Jednak je třeba vzít v úvahu fakt, že většina Francouzů byla znechucená zmatky a nestabilitou, které panovaly za 4. republiky⁴⁷. Ústava 5. republiky budila jejich důvěru především tím, že byla od té předchozí radikálně odlišná.

Ale největší roli sehrála obrovská popularita Charlese de Gaulla. Jako národní hrdina měl nad Francouzi obrovskou moc. Lidé si dobře pamatovali, že už jednou Francii zachránil – a doufali, že to dokáže i podruhé. Většina obyvatel ho považovala za jediného člověka schopného vyřešit alžírskou krizi – to, jak a za jakou cenu to udělá, bylo v daný moment vedlejší.

Další karikatura de Gaullova příchodu k moci. Překlad textu: ANO nebo NE? „Souhlasíte s tím vzít si za muže a zákonného manžela...?“ Generál Massu se samopalem oddává de Gaulla a Marianne (symbol republiky). Autor: Jean Effel.

Francouzi si přáli konec války v Alžírsku a konec politické nestability. De Gaulle jim nabídl obojí. Většina z nich pravděpodobně vůbec neuvažovala nad tím, co vlastně jím navr-

⁴⁶ „Ano“ řeklo 5. republice 17,6 milionů Francouzů, „ne“ 4,6 milionů. (BANKOWICZ, Marek, *Demokraté a diktátoři*, Eurolex Bohemia, 2002, s. 105)

⁴⁷ Systém 4. republiky lze zhruba charakterizovat třemi pojmy – všemocný parlament, rychlé střídání vlád a stranický partikularismus. Došlo to tak daleko, že průměrná doba trvání jedné vlády byla pouze 6,5 měsíce. Tím, že mohly být kdykoli odvolány, a to často z malicherných důvodů, měly vlády značně svázané ruce. Byly nuceny odcházet po krátké době, bez ohledu na to, zda byly schopné či neschopné.

hované reformy znamenají. Pro obyčejné lidi bylo rozhodující, že jim je předkládal právě on – jejich hrdina. A proto je už automaticky považovali za prospěšné.

Vraťme se ještě k úvodnímu Sartrovu výroku: „*Žáby, které požadují krále.*“ Jeho obsah by měl nyní být už jasnější. „Žábami“ jsou myšleni běžní Francouzi – stejně jako většina politické reprezentace. Všichni ti, kdo si už nevěděli s Alžírskem rady a byli proto ochotni povolát „krále“, někoho, kdo převezme moc – a s ní i zodpovědnost – a vše vyřeší víceméně sám.

Je celkem jasné, že tato slova nebyla myšlena vůbec lichotivě – konečně, koho by těšilo být přirovnán k žábě? „Žáby“ byly dle Sartra ochotny zajít tak daleko, že by se vzdaly i své svobody – jen aby byl problém co nejdříve smeten ze stolu.

Ač velký existencialistický filosof ve svém článku místy dost přeháněl, mnohé jeho postřehy byly pravdivé. A onen výrok o žábách tehdejší situaci dobře vystihuje. Konečně, historie nám jasně ukazuje, že krize a politická nestabilita jsou tou nejlepší živnou půdou pro vznik diktatury. Francouzi měli patrně obrovské štěstí, že Charles de Gaulle – ať už jeho koncepce demokracie budí jakékoli rozpaky – diktátorem přeci jen nikdy nebyl a ani být nechtěl. Protože v opačném případě by měl přímo skvělou příležitost se jím stát.

3.3 Krok číslo dvě – reforma ústavy z roku 1962

Pan Maurice Duverger se domníval, že 5. republika byla nastolena ve dvou fázích⁴⁸. Přičemž tou první bylo schválení ústavy v roce 1958 a druhou její reforma z roku 1962, která zavedla přímou volbu prezidenta. Po pečlivém zvážení jsem se k názoru pana Duvergera přiklonila i já – proto jsem se rozhodla rozebrat reformu z roku 1962 v této kapitole a nikoli jako součást textu věnovanému prezidentovi či referendu, jak by možná někteří očekávali.

Své důvody se vám pokusím na následujících řádcích co nejlépe objasnit. Nejprve si ale stručně shrňme, k čemu vlastně roku 1962 došlo.

Na základě ústavy 5. republiky byl prezident volen sborem 80 000 volitelů. Jednalo se o poslance, senátory a představitele obcí a státní správy.

Charles de Gaulle však dospěl k závěru, že tento systém není vhodný – a rozhodl se ho nahradit přímou volbou, která by probíhala ve dvou kolech na základě většinového volebního systému⁴⁹.

Poslancům se tento návrh ovšem ani trochu nezamlouval. 5. října svrhli vládu Georgese Pompidoua⁵⁰. Jednalo se o vůbec první – a také poslední – vyjádření nedůvěry vládě během de Gaullova prezidentského mandátu.

Generál však reagoval neméně rázně. Rozpustil parlament a na 18. a 25. listopad vypsál nové volby⁵¹. Ale ještě předtím stanovil termín referenda, které mělo jeho návrh schválit – na 28. října. Většina Francouzů – konkrétně 62% - i tentokrát hlasovala pro. Tento výsledek představoval pro de Gaulla zklamání – doufal, že jeho vítězství bude výraznější. Z právního hlediska je však 62% naprosto postačující.

⁴⁸ DUVERGER, Maurice, *La cinquième république*, Presses universitaires de France, 1974, s. 5

⁴⁹ Takto fungují ve Francii za 5. republiky i volby parlamentní. Tento systém v nich uplatňovala i republika třetí, na rozdíl od čtvrté, která místo něj užívala systém proporční.

⁵⁰ **Georges Pompidou**: 1911 – 1974, gaullista, v letech 1962 – 1968 předseda vlády, v letech 1969 – 1974 druhý prezident francouzské 5. republiky. Více o něm viz kapitola **4.3 Vláda – „de Gaullovi muži“**.

⁵¹ Tyto volby skončily pro gaullisty naprostým triumfem. Dokonce jim umožnily sestavit spolu s Nezávislými republikány Valéryho Giscarda d'Estainga (který se v letech 1974 – 1981 stane 3. prezidentem francouzské 5. republiky) vládu, která disponovala absolutní většinou.

3.3.1 De Gaullovy pohnutky

Co generála k tomuto činu vedlo? Léon Noël, de Gaullov spolupracovník a obdivovatel, a Maurice Duverger ve shodě prohlašují, že přímá volba prezidenta představovala pro zakladatele 5. republiky i většinu politiků jediný opravdu účinný způsob, jak zajistit přetrvání tohoto systému i po jeho odchodu⁵².

Tato úvaha se zdá být naprosto logická. Sbor volitelů, který měl původně vybírat prezidenta, se totiž skládal převážně ze zástupců venkovských zemědělských oblastí – zatímco tehdejší Francie se rychle modernizovala a stávala se stále více průmyslovým státem. Neboli – složení sboru volitelů neodpovídalo realitě Francie té doby.

Prezident takto zvolený by si patrně nikdy nemohl získat autoritu nezbytnou k vykonávání tak rozsáhlých pravomocí, jaké mu nabízela ústava. To dovedl jen de Gaulle, který byl ověnčený gloriolou národního hrdiny – a navíc disponoval obrovským charismatem⁵³.

Na základě toho se většina Francouzů domnívala, že pátá republika zmizí spolu se svým tvůrcem⁵⁴. Ten ovšem velmi lpěl na jejím zachování. Roli sehrál i fakt, že právě roku 1962 prezident jen o vlásek unikl jednomu z mnoha atentátů, které na něj spáchali vzbouření generálové přející si zachování francouzského Alžírsko⁵⁵. De Gaulle si uvědomoval, že jeho konec může nastat každým dnem – proto se snažil učinit vše pro to, aby jeho dílo nezmizelo spolu s ním.

Svůj účel každopádně přímá volba prezidenta splnila. 5. republika se – navzdory mnoha krizím a svým četným nedostatkům – zachovala až do dnešních dnů. Patrně za to skutečně do značné míry vděčí této de Gaullově reformě.

3.3.2 Porušení ústavy

Navzdory tomu, že ústava z roku 1958 v podstatě odpovídala jeho představám o fungování státu, Charles de Gaulle na jejím dodržování příliš nelpěl – tedy pokud šlo o jeho osobu. Přímá volba prezidenta – stejně jako několik dalších kroků, o kterých se zmíním později – byla prosazena za cenu jejího porušení.

V čem toto porušení spočívalo? Nejednalo se o ono rozpuštění parlamentu, jak by možná někoho mohlo napadnout – na to měl prezident plné právo – ale o referendum. Podle ústavy z roku 1958 totiž existují jeho dva odlišné typy.

První, které je definováno v článku 11, vyhledává prezident, který zároveň i připravuje text, který bude voličům předložen. Toto referendum se týká zákonů obecně.

Ovšem existuje ještě druhý typ referenda. To je popsáno v článku 89 a může být užito pouze v případě změny ústavy. Jeho text musí být předtím, než je předložen občanům, schválen oběma komorami parlamentu. Pokud je schválen většinou tří pětin poslanců, nemusí se referendum vůbec konat.

Charles de Gaulle ovšem v roce 1962 parlament zcela pominul. Rozhodl se jednat, jako by článek 89 vůbec neexistoval – místo něj použil článek 11. Podle pana Duvergera si to patrně zdůvodnil faktem, že se v článku 11 hovoří o referendu, které se týká „návrhu záko-

⁵² NOËL, Léon, *De Gaulle et les débuts de la Ve République 1958 – 1965*, Librairie Plon, 1976, s. 199, 216; DUVERGER, Maurice, *La cinquième république*, Presses universitaires de France, 1974, s. 125 - 126

⁵³ Ibid, s. 125 - 126

⁵⁴ Pierre Mendès France vypravuje, jak na počátku 60. let uskutečnil mnoho cest po celé Francii, při kterých se setkal s četnými zástupci různých organizací sdružujících francouzské občany od dělníků a zemědělců přes studenty až po zaměstnavatele. Všichni tyto lidé – ať už se systémem 5. republiky souhlasili nebo ne – předpokládali, že se zhroutí nejpozději v okamžik de Gaullova odchodu. MENDES FRANCE, Pierre, *La république moderne*, Éditions Gallimard, 1962, s. 15 - 16

⁵⁵ Tito generálové byli sdruženi v tzn. OAS (Organisation de l'armée secrète = Organizace tajné armády). Jejich cíle se dají stručně shrnout asi takto – francouzské Alžírsko a smrt prezidenta de Gaulla.

na⁵⁶. A za ten může být považován i zákon ústavní. Pan Duverger ovšem dodává, že většina právníků s touto interpretací nesouhlasila.

Nesouhlasil s ní dokonce ani Léon Noël, jinak horlivý gaullista. Ten se na tvorbě ústavy 5. republiky podílel – a tudíž ji znal více než dobře. Navíc se obával, že pokud de Gaulle skutečně článek 89 nepoužije, může to vyprovokovat poslance, především ty pravicové, aby žádali jinou změnu ústavy – a sice zkrácení prezidentského mandátu na pět let a zrušení funkce premiéra dle amerického modelu⁵⁷. K tomu ovšem nakonec nedošlo.

Proč se generál vlastně rozhodl ústavu porušit? Odpověď poskytuje opět pan Noël. A sice – obával se, že by reforma neprošla Senátem⁵⁸. K tomu je třeba dodat, že by patrně neprošla ani Národním shromážděním – svržení Pompidouovy vlády je toho více než přesvědčivým důkazem. Naproti tomu většina obyčejných francouzských občanů byla generálovi stále nakloněna – ostatně právě v té době konečně ukončil válku v Alžírsku. Užítí článku 11 – jakkoli bylo ilegální – bylo patrně jediným způsobem, jak přímou volbu prezidenta prosadit. A de Gaulle si její prosazení velmi přál. Proto se i v tomto případě přidržel hesla elegantně vyjádřeného slovy „Důležitý je cíl, ne cesta.“ Méně elegantně řečeno to znamená „Účel světí prostředky.“

Zajisté zajímavý je postoj pana Duvergera, který se domnívá, že když Francouzi v referendu odpověděli „ano“, byla tím jeho ilegalita smazána⁵⁹. Pan Noël však hledí na věc střízlivěji. Připomíná, že právě takto de Gaulle referendum veřejnosti zdůvodňoval: jako projev suverenity lidu. A dodává, že tím mohl přesvědčit pouze ty, kdo nerozuměli zákonům – což ovšem znamená drtivou většinu obyvatel⁶⁰.

Zbývá dodat, že generál porušil ústavu obdobným způsobem ještě jednou, a to roku 1969. Jednalo se o omezení pravomocí Senátu. Tento návrh byl však Francouzi v referendu zamítnut – což mělo za následek de Gaullovu rezignaci. Je však třeba říct, že důvodem nebyla nezákonnost referenda, ale prudký pokles prezidentovy popularity zapříčiněný jeho chováním během studentských bouří v květnu 1968.

Článek 89 nebyl během de Gaullova působení ve funkci hlavy státu použit nikdy.

3.3.3 Obavy Pierra Mendès France

Pierre Mendès France se domníval, že přímá volba zvyšuje už tak příliš velkou prezidentskou moc tím, že mu dodává větší prestiž. To z něj činí „*voleného monarchu*“⁶¹.

Dále připomíná, že se o ní hovořilo už v roce 1958, kdy ale byla zamítnuta. Sám Michel Debré, tehdejší šéf de Gaullova kabinetu, prohlásil, že by to mohlo „*vést k diktatuře*“⁶².

Kromě toho přímá volba prezidenta existovala toho času z vyspělých zemí pouze v USA. (Ač se vyskytovala – a vyskytuje – v zemích rozvojových. Ovšem jak říká pan Mendès France, hledat inspiraci právě tam už na první pohled nepůsobí pro Francii jako nejšťastnější řešení⁶³.) Co se týče systému amerického, nelze ho s francouzskou 5. republikou srovnávat. Významný rozdíl spočívá například v tom, že americký prezident nemůže rozpustit Kongres a ten také nemůže svrhnout prezidenta – tudíž existuje jistá rovnováha. Zatímco ve Francii prezident právo rozpustit parlament má – ale parlament je vůči němu zcela bezmocný. Dále je třeba zdůraznit, že USA je federálním státem - na rozdíl od Francie, která byla

⁵⁶ DUVERGER, Maurice, *La cinquième république*, Presses universitaires de France, 1974, s. 96

⁵⁷ NOËL, Léon, *De Gaulle et les débuts de la Ve République 1958 – 1965*, Librairie Plon, 1976, s. 203 - 204

⁵⁸ Ibid, s. 203

⁵⁹ DUVERGER, Maurice, *La cinquième république*, Presses universitaires de France, 1974, s. 97

⁶⁰ NOËL, Léon, *De Gaulle et les débuts de la Ve République 1958 – 1965*, Librairie Plon, 1976, s. 218

⁶¹ MENDÈS FRANCE, Pierre, *Regard sur la Ve République, 1958 – 1978*, Entretiens avec François Lanzenberg, Librairie Arthème Fayard, 1983, s. 32

⁶² Ibid, s. 32

⁶³ Ibid, s. 33

v této době silně centralizovaná. Moc, která by se v případě aplikace podobného systému ve Francii soustředila v rukou prezidenta, by tím pádem musela být zákonitě větší.

Problém představuje i samotný způsob přímé volby prezidenta. Vzhledem k tomu, že politické spektrum ve Francii je značně rozšířené (na rozdíl od USA, kde existují pouze dvě politické strany), nemůže zde být prezident zvolen v prvním kole (pokud je požadována nadpoloviční většina hlasů. Ovšem jakou autoritou by mohl disponovat prezident zvolený pouze 30 % občanů?). Mezi prvním a druhým kolem tedy zákonitě dochází k „*smlouvání a ústupkům všeho druhu*“⁶⁴. Právě to bylo často vyčítáno většinovému volebnímu systému užívanému pro volby do Národního shromáždění. V případě volby prezidenta je problém ještě vážnější.

Následkem toho se kandidáti, aby získali co nejvíce hlasů, uchylují k populismu a staví svou kampaň na zjednodušených heslech, díky kterým se nemusejí vyjadřovat ke složitějším a podstatnějším problémům (příkladem toho je boj proti komunismu využívaný tímto způsobem pravici).

Je třeba vzít v úvahu také fakt, že zatímco u voleb parlamentních se občané rozhodují pro danou stranu na základě jejího programu a politické orientace, která obvykle bývá známá, u voleb prezidentských je nejpodstatnější osobnost kandidáta. „*Lidé mu důvěřují, spoléhají na něj, a to často na základě více či méně demagogických slibů.*“⁶⁵

K tomu přispívá i stále rostoucí role médií – a reklamy. „*Prodáváme prezidenta jako značku cigaret nebo zubní pastu,*“⁶⁶ konstatuje Pierre Mendès France a dodává, že volič je tím pádem vystaven nemalé psychologické manipulaci.

Rovněž považuje za paradoxní, že se de Gaulle rozhodl posílit svou moc prosazením přímé volby zrovna ve chvíli, kdy splnil úkol, díky němuž se dostal do čela státu – totiž když ukončil válku v Alžírsku⁶⁷.

3.3.3.1 Skutečný význam ústavní změny

Zajímavé nové světlo vrhá na celou věc postoj již zmiňovaného pana Duvergera. Na začátku je ovšem třeba zmínit, že Maurice Duverger považuje přímou volbu prezidenta za pozitivní element. Jak už bylo zmíněno dříve, sbor volitelů, který tato reforma nahradila, se nedal považovat za příliš reprezentativní pro měnicí se Francii. Většina z nich totiž pocházela ze zemědělských oblastí a malých vesnic (51% z nich dokonce z obcí s méně než 1 500 obyvateli)⁶⁸.

Zároveň ale tvrdí, že teprve přímá volba znamenala skutečný přechod od systému parlamentního k semiprezidentskému. Tím, že je volen přímo, se totiž prezident stává rovnocenným parlamentu⁶⁹.

V praxi to znamená, že ani ústava již nemůže být interpretována jako ústava parlamentní demokracie. Zatímco předtím ji šlo vykládat tak, že pravomoci prezidenta v ní zakotvené mají pouze nominální charakter - tj. jsou pouze symbolické, jako pravomoci prezidenta parlamentní republiky – nyní je nutné připisovat jim charakter reálný⁷⁰.

Samozřejmě pravomoci de Gaulla nikdy pouze nominální charakter neměly. Tato interpretace by patrně ale možná skutečně byla, kdyby byl jeho nástupcem zvolen někdo slabší – a ve srovnání s generálem by byl pravděpodobně slabší kdokoli.

⁶⁴ MENDÈS FRANCE, Pierre, *La république moderne*, Éditions Gallimard, 1962, s. 59

⁶⁵ Ibid, s. 57

⁶⁶ Ibid, s. 63

⁶⁷ MENDÈS FRANCE, Pierre, *Regard sur la Ve République*, 1958 – 1978, Entretiens avec François Lanzenberg, Librairie Arthème Fayard, 1983, s. 31 - 32

⁶⁸ DUVERGER, Maurice, *La cinquième république*, Presses universitaires de France, 1974, s. 26

⁶⁹ Ibid, s. 128. Ovšem ve skutečnosti to vypadalo – a vypadá - tak, že prezident je parlamentu nadřazen – což mám v úmyslu dokázat v průběhu 4. kapitoly.

⁷⁰ Ibid, s. 129

3.3.3.2 Byly tyto obavy opodstatněné?

Ještě než jsem začala psát tuto seminární práci, byla otázka přímé volby prezidenta jediným bodem, kde jsem výhrady pana Mendès France oproti 5. republice nesdílela. Stejně jako on nepovažuji za šťastné, aby měl jeden muž v zemi tak rozsáhlé pravomoci jako francouzský prezident. Domnívala jsem se ale, že když už tento prezident dané pravomoci má, znamená přímá volba jakési „menší zlo“ – pak jeho moc alespoň vychází z lidu. Rovněž jsem si nedovedla představit, jaký nárůst moci by mohla přímá volba v praxi znamenat.

V důsledku dalšího studia se však nyní na věc dívám jinak.

Mou domněnku, že přímá volba v praxi prezidentské pravomoci rozšířit nemůže, přesvědčivě vyvrátil pan Duverger argumenty, které jsou uvedeny v předchozím oddílu. Nyní se mi zdá, že mě k tomuto názoru předtím přivedl pouze fakt, že nemám právnické vzdělání.

A dále je třeba vzít v úvahu, že Pierre Mendès France rozhodně nepředpokládal, že 5. republika vydrží tak dlouho – počítal s tím, že se zhroutlí nejpozději v okamžik de Gaullova odchodu, ale pravděpodobně ještě dříve (k čemuž také málem došlo během května 1968 – ale to už je úplně jiný příběh). Zároveň její přetrvání nepovažoval za prospěšné pro Francii.

Ovšem jak už jsme si řekli, přímá volba prezidenta měla pro zachování politického systému 5. republiky zásadní význam – podle všeho byla dokonce jeho předpokladem. Bez ní by byl de Gaullov nástupce buď rovnou svržen, protože by jako prezident volený především venkovskými notáblly nedisponoval potřebnou autoritou – nebo by ústava začala postupně být interpretována jako ústava parlamentní demokracie a prezidentské pravomoci by byly chápány pouze jako nominální, což bylo podle pana Duvergera stále možné – takže by se prezidentský charakter režimu časem zcela vytratil.

Pierre Mendès France si nikdy nepřál návrat ke 4. republice. Přál si však vznik republiky šesté. Je tedy logické, že nepodporoval krok, který tento přechod výrazně zbrzdil. Stejně tak nemohl podpořit ani krok, který znamenal definitivní přechod k semiprezidentskému systému, který dával hlavě státu rozsáhlé pravomoci – i vůči ostatním složkám moci – aniž by ovšem tyto složky mohly naopak korigovat počínání hlavy státu. Přímá volba prezidenta francouzské 5. republiky tím vším byla – a je.

Nelze tedy tvrdit, že by se Mendès Franceovo odmítání přímé volby dalo považovat za důkaz toho, že nebyl demokrat a dostatečně nedůvěřoval občanům. Naopak to lze považovat za důkaz toho, že demokrat byl.

Ještě se na závěr podívejme na tvrzení Michela Debrého z roku 1958, že by přímá volba mohla „vést k diktatuře“⁷¹. Nelze ho brát na lehkou váhu už jen proto, že od přesvědčeného gaullisty Debrého působí podobná slova značně překvapivě. Jak bylo za použití výše uvedených argumentů pánů Mendès France a Duvergera již dokázáno, přímá volba znamená pro prezidenta nárůst moci. Což může být pro mnohé nemalým pokušením – a rovněž i prostředkem, jak získat moc skutečně absolutní.

Tady je na místě připomenout pár historických souvislostí – kterých si pan Mendès France coby velký znalec dějin rozhodně nemohl nevšimnout. Totiž – Francie za dobu své existence poznala pouze jednoho jediného prezidenta dosazeného do úřadu přímou volbou. Byl jím Louis-Napoléon Bonaparte, zvolený po revoluci roku 1848 prvním prezidentem francouzské 2. republiky. Ovšem prezidentský úřad se tomuto synovci slavného dobyvatele brzy začal zdát málo atraktivním – a tak si už roku 1852 stejně jako jeho strýc nasadil císařskou korunu. Konečně, i tento strýc, císař Napoleon I., ač nebyl přímo zvoleným prezidentem, si svou korunovaci nechal potvrdit plebiscitem – což mu umožnilo nazývat sebe samotného „císařem z vůle lidu“. Jak vidno, přímá volba ani plebiscit nejsou zárukami demokracie – přinejmenším rozhodně ne ve Francii.

⁷¹ MENDÈS FRANCE, Pierre, *Regard sur la Ve République*, 1958 – 1978, Entretiens avec François Lanzenberg, Librairie Arthème Fayard, 1983, s. 32

Mohla tedy přímá volba skutečně vést k diktatuře? Patrně ano. Jak už bylo řečeno dříve, de Gaulle by se pravděpodobně diktátorem stát mohl – kdyby chtěl. Naštěstí pro Francii to však nebylo jeho cílem.

(Jak správně předpokládala drtivá většina Francouzů – jednak díky jeho slavné minulosti, během které bojoval za demokracii – a jednak díky jeho pokročilému věku. Ostatně sám generál prohlásil: „*Je mi šedesát devět let, to není věk, ve kterém by člověk usiloval o diktaturu.*“⁷² Ostatně právě tuto jistotu lze považovat za další důvod, který vysvětluje, proč se proti nastolení 5. republiky zvedl tak malý odpor.)

4. PIERRE MENDÈS FRANCE A JEHO POSTOJ K INSTITUCÍM PÁTÉ REPUBLIKY

Po předcházejícím nutném – i když pevně doufám, že nikoli nudným – úvodu se konečně dostáváme k jádru této práce – a sice k objasnění důvodů, které Pierra Mendès France vedly k soustavnému odmítání institucí francouzské páté republiky. Vezmeme-li v úvahu fakt, že mu zmiňované odmítání v podstatě zničilo slibně se rozvíjející politickou kariéru, lze již nyní předpokládat, že tyto důvody nemohly být nikterak malicherné.

Podívejme se na ně tedy podrobněji.

4.1 Pár slov obecně

Čím vlastně 5. republika ve svých počátcích byla (a do značné míry stále je, ač se samozřejmě mnohé změnilo)? Nyní se na ni zkusíme podívat z několika různých úhlů – očima jejího tvůrce, jejího největšího kritika a několika dalších osobností.

4.1.1 Hlavní námitky Pierra Mendès France

Na úvod je třeba opět zdůraznit, že Pierre Mendès France si navzdory svému odmítavému postoji vůči 5. republice nikdy nepřál návrat republiky čtvrté. Domníval se, že její chybou nebyla jen její tolik zdůrazňovaná a vyčítaná slabost, ale také to, že ve skutečnosti nebyla dostatečně demokratická. Vlády během ní byly totiž natolik limitované parlamentem, že se pro ně stávalo prakticky nemožným prosadit svůj program. Proto voliči získávali dojem, že jsou podváděni a volby ve skutečnosti nemají žádný význam⁷³.

Tato nedemokratičnost ostatně pramenila právě z faktu, že veškerá reálná moc byla soustředěna v rukou parlamentu – a politických stran. Jednalo se tedy o režim značně nevyvážený.

Za značně nevyvážený režim považoval pan Mendès France ovšem i republiku pátou. Ta představuje pravý opak své předchůdkyně – a tím pádem paradoxně naráží na shodný problém. Tentokrát moc výkonná dominuje moci zákonodárné - dokonce přejímá některé její pravomoci - a parlament je odsunut na vedlejší kolej.

Sám Pierre Mendès France to vyjádřil takto: „*Nikdy jsem nebyl zastáncem vlády shromáždění, to znamená vlády vykonávané pěti či šesti stovkami osob. Výkonná moc, tým, který jedná, může zahrnovat pouze omezené množství lidí, mezi kterými vládne jistá jednota, solidarita. (...)*

Ale vedle toho je třeba instance, Shromáždění věrně reprezentujícího tendence vládnoucí v zemi (...).

Tak tedy, dvě složky moci: výkonná (jednotná) a zákonodárná (nevyhnutelně složená), z nichž každá má svou nezávislost a své poslání.

⁷² MENDÈS FRANCE, Pierre, *La république moderne*, Éditions Gallimard, 1962, s. 19

⁷³ Ibid, s. 30

Za 4. republiky byla ve skutečnosti pouze jedna složka moci: Shromáždění, vláda už neexistovala, byla ovládnutá, rozdrčená, pozřena parlamentem. Za 5. republiky je opět pouze jediná složka moci, vláda, nebo spíše prezident, Shromáždění nehraje žádnou roli, snad jen čistě roli komparsu. Přešli jsme od jednoho extrému ke druhému.

*Nemyslím, že je prospěšné a demokratické poskytnout, jako dnes, tak široké a nekontrolované prostředky jedinému muži a na sedm let. (...) Muž volený třiceti miliony voličů je nutně velice mocný, avšak nepřipravili jsme žádnou protiváhu, žádné rozdělení, žádnou kontrolní instituci. (...)*⁷⁴

*Sečteno a podtrženo to znamená, že: „To, co charakterizuje texty z padesátého osmého je, že jsme přešli od systému s vyhraněným parlamentarismem, s nepořádkem, s neobyčejnou nestabilitou, k jinému, který je systémem zcela autokratickým, kde moc je v zásadě soustředěna v rukou jediného muže, hlavy státu, prezidenta republiky.“*⁷⁵

Ovšem ačkoli byl jedním z nejznámějších kritiků páté republiky vůbec, Mendès France se nesnažil nikdy tvrdit, že vše, co se během tohoto období stalo, bylo zákonitě špatné. Kládl důraz na to, aby jeho postoj nevyzněl jednostranně. Některé činy představitelů gaullistického systému považoval za chvályhodné – ať už to bylo dosažení míru v Alžírsku, zlepšení postavení žen nebo diplomatické uznání Číny⁷⁶.

4.1.2 Představa Charlese de Gaulla

De Gaullova politická koncepce byla veřejně formulována 16. června 1946 projevem z Bayeux. Generál zde nastínil svou představu o prezidentovi voleném rozsáhlým sborem volitelů, který má právo rozpustit parlament a jmenovat ministry. Tento systém měl skoncovat s nadřazeností parlamentu a omezit moc politických stran.

Léon Blum tehdy shrnul jeho vizi jako režim, ve kterém by prezident stál v čele výkonné moci, přičemž předseda vlády by byl pouhým prostředníkem mezi ním a parlamentem. (Což se později ukázalo jako naprosto přesné.) A dodal, že jediným opodstatněním tak velké moci prezidenta by mohla být jeho přímá volba.⁷⁷ Ovšem jak už bylo řečeno v předchozí kapitole, přímá volba snad může být opodstatněním, ale rozhodně nikoli zárukou, že tato velká moc bude prospěšná.

Zajímavé je, že ještě před projevem z Bayeux se zde objevila teorie velmi, velmi podobná. Došlo k tomu už roku 1943. Jejimi autory byli pánové Michel Debré a Emmanuel Monick – kteří se zde ukázali být „papežštější než papež“ – rozuměj „gaullističtější než de Gaulle“. I oni psali o „republikánském monarchovi“⁷⁸ (jak bude generál později nazýván, a to jak svými odpůrci, tak přívrženci), prezidentovi voleném přímo lidmi – a to na dobu dvanácti let. Proč dvanácti? Protože tak prý v průměru trvala vláda francouzských králů za Starého režimu! Na to lze říci jediné – a sice že z podobné formulace se o člověka, který vyznává klasičtější francouzskou republikánskou tradici odvozující se už od Revoluce z roku 1789, nemohou nepokoušet mdloby – a autorka této práce takovým člověkem je.

4.1.3 Další názory

Nyní se podívejme, jaké postoje zaujímali vůči 5. republice někteří další Francouzi.

A začněme již mnohokrát zmiňovaným autorem biografii Jeanem Lacouturem. Ten se podle všeho přiklonil k názorům Pierra Mendès France – a na 5. republice nenechal nit su-

⁷⁴ Zdroj: www.crdp-reims.fr/cinquieme/Institutions.htm (citováno 28. prosince 2010)

⁷⁵ MENDÈS FRANCE, Pierre, *Regard sur la Ve République*, 1958 – 1978, Entretiens avec François Lanzenberg, Librairie Arthème Fayard, 1983, s. 25

⁷⁶ Ibid, s. 181 - 182

⁷⁷ DUHAMEL, Olivier, PARODI, Jean-Luc, *La constitution de la cinquième république*, Presses de la fondation nationale des sciences politiques, 1988, s. 18 - 19

⁷⁸ LACOUTURE, Jean, *De Gaulle*, 1965, s. 163

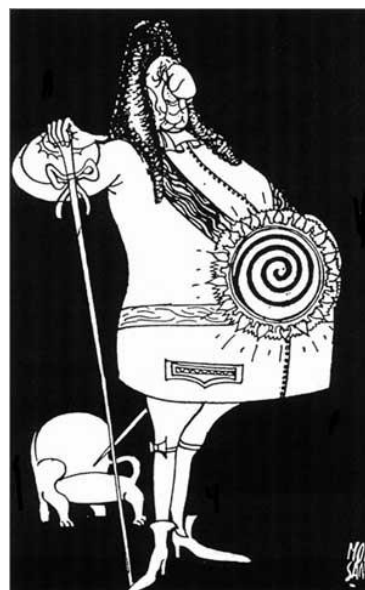
chou. Ve svém životopise Charlese de Gaulla píše, že tento systém charakterizuje „*velikost koncepcí a malost prostředků*“⁷⁹. Vzhledem k tomu, co zde již bylo řečeno v souvislosti s de Gaullovými myšlenkami – a na druhé straně také se způsobem, jakým se dostal k moci – a jak později nerespektoval ústavu - lze toto vyjádření označit za více než trefné. Dále pan Lacouture prohlašuje, že 5. republika poslala „*legalitu na prázdniny*“⁸⁰, což bylo snad pochopitelné během války v Alžírsku – ovšem s jejím koncem se situace nezměnila. A dodává, že tento systém nerespektuje obecně uznávanou dělbu moci na výkonnou, soudní a zákonodárnou, jak si ji představoval Charles de Montesquieu^{81 82}.

Méně ostré už je vyjádření pana Duvergera, který sice nazývá 5. republiku „*republikánskou monarchií*“⁸³, ale zároveň tvrdí, že k podobnému soustředění moci v rukou jediného člověka ve 2. polovině 20. století směřují i mnohé režimy parlamentní. (Což lze však jen stěží považovat za přesvědčivý důkaz správnosti takového postupu.)

Zajímavý je i postoj profesora Preslota citovaného Pierrem Mendès Francem, který – ač byl toho času poslancem hlasujícím s vládní většinou – tudíž politický systém páté republiky aktivně podporoval - tento systém nazval *unipersonálním*⁸⁴. Z toho je patrné, že hovořit o 5. republice jako o režimu, kde se nejpodstatnější část státní moci soustřeďuje v rukou jediného muže – neboli prezidenta – nebylo výsadou pouze jejich odpůrců. To lze bezpochyby považovat za další důvod, proč tato slova nebrat na lehkou váhu.

4.2 Prezident – „volený monarcha“

Jak už čtenář asi pochopil, mluvit o de Gaullovi jako o „*voleném*“, případně „*republikánském monarchovi*“ nebylo a není ničím výjimečným – a to jak mezi jeho odpůrci, tak mezi jeho obdivovateli. V předcházejícím oddílu bylo řečeno, že tuto formulaci při různých příležitostech použili pánové Maurice Duverger a Michel Debré. Do dejme ještě, že ji lze objevit i v knize pánů Jean-Jacques Chevalliera, Guy Carcassonna a Oliviera Duhamela⁸⁵ a rovněž pana Marka Bankowicze⁸⁶.

*Charles de Gaulle jako Ludvík XIV.
Karikatura Moisan Rolanda*

Podívejme se tedy, jaké pravomoci francouzský prezident podle ústavy 5. republiky skutečně má.

⁷⁹ Ibid, s. 162

⁸⁰ Ibid, s. 162

⁸¹ **Charles de Montesquieu:** 1689 – 1755, francouzský filosof a spisovatel doby osvícenství, známý především jako autor myšlenky o rozdělení moci na zákonodárnou, výkonnou a soudní a jejich vzájemné nezávislosti. Jeho názory ovlivnily Velkou francouzskou revoluci a budování moderní demokracie.

⁸² Ibid s. 163. To samé tvrdí i Pierre Mendès France ve své knize *La république moderne* (Éditions Gallimard, 1962, s. 44).

⁸³ DUVERGER, Maurice, *La cinquième république*, Presses universitaires de France, 1974, s. 6

⁸⁴ MENDÈS FRANCE, Pierre, *Regard sur la Ve République*, 1958 – 1978, Entretiens avec François Lanzenberg, Librairie Arthème Fayard, 1983, s. 28

⁸⁵ CHEVALLIER, Jean-Jacques, CARCASSONNE, Guy, DUHAMEL, Olivier, *La Ve République 1958 – 2004 – Histoire des institutions et des régimes politiques de la France*, Éditions Dalloz, Paris, 2004, s. 100, 103

⁸⁶ BANKOWICZ, Marek, *Demokraté a diktátoři*, Eurolex Bohemia, 2002, s. 89, 111

4.2.1 Pravomoci prezidenta

Pan Marc Ferro uvádí, že charakter ústavy 5. republiky je na první pohled patrný už z faktu, že o prezidentovi zde hovoří hlava 2 (dříve to byla hlava 5), zatímco o parlamentu až hlava 4⁸⁷.

Při zkoumání ústavy – a stejně tak při studiu jednání francouzských prezidentů, zejména Charlese de Gaulla – jsem dospěla k závěru, že prezident je parlamentu skutečně nadřazen.

Jak už bylo řečeno, od reformy z roku 1962 je hlava státu – stejně jako parlament – volena přímo, přičemž ústava z této doby nikterak neomezuje počet po sobě jdoucích mandátů⁸⁸.

Prezidentovy pravomoci jsou značně rozsáhlé. Hraje mimořádně důležitou roli v zahraniční politice, což je – stejně jako národní obrana – doména, která mu náleží. (Fakt logicky plynoucí z okolností války v Alžírsku, za kterých ústava vznikla – stejně jako z toho, že de Gaulle byl vojákem.) Je vrchním velitelem ozbrojených sil a reprezentuje stát v mezinárodních vztazích.

Maurice Duverger konstatuje, že prezidentova rozhodnutí jsou dvojího druhu – ta, která může učinit sám a ta, při kterých má povinnost poradit se s vládou. Ovšem dodává, že toto rozdělení není vždy respektováno a občas dochází k tomu, že prezident rozhoduje bez ministrů i tehdy, kdy by neměl⁸⁹.

Rozhodnutí druhého typu je nemalé množství, přičemž některá z nich mají mimořádně závažný charakter. Jedná se například o právo:

- převzít mimořádné pravomoci v případě ohrožení státu (jak stanovuje proslulý článek 16),

- jmenovat tři členy Ústavní rady a jejího předsedu,

- předložit zákon nebo mezinárodní smlouvu v této radě,

- obrátit se na Parlament a přednést v něm proslov⁹⁰

- a především – což patrně budí vůbec největší rozpaky – právo rozpustit parlament, přičemž i v tomto případě se jedná o prezidentovo osobní rozhodnutí, pro které nepotřebuje souhlas žádného dalšího orgánu, jako tomu bylo dříve. Předseda vlády a předsedové obou komor parlamentu mají v tomto případě pouze poradní hlas. Prezident je limitován pouze tím, že nesmí rozpustit Parlament dvakrát během lhůty jednoho roku. K tomu je ještě nutno dodat, že sám prezident se ze svých činů parlamentu zodpovídat nemusí.

Zásadní roli hraje i referendum. Prezident ho může vyhlásit pouze na návrh vlády nebo obou komor parlamentu (parlament však tuto možnost během de Gaullova mandátu ani jednou nevyužil). Ovšem v případě Charlese de Gaulla vycházela skutečná iniciativa vždy od něj, návrh vlády byl záležitostí čistě formální.

Z následujících faktů plynou dva nevyhnutelné závěry: zaprvé prezident je jednoznačně nadřazen parlamentu. Vztah, kdy jeden subjekt (prezident) může odvolat druhý (parlament), ovšem druhý subjekt je vůči prvnímu zcela bezmocný, lze totiž za rovnoprávný označit jen stěží. Vzhledem k faktu, že oba zmiňované subjekty jsou voleny přímo – tudíž jejich moc vychází z lidu – se tento princip zdá být nelogický.

A zadruhé prezident v mnoha směrech nepodléhá ani vládě, neboť může činit zásadní rozhodnutí (čímž je myšleno především rozpuštění parlamentu a užití článku 16), aniž by byl povinen brát v potaz její mínění. (Vztahy mezi prezidentem a vládou se podrobně zabý-

⁸⁷ FERRO, Marc, *Dějiny Francie*, Nakladatelství Lidové noviny, vydání první, Praha 2006, s. 355

⁸⁸ BANKOWICZ, Marek, *Demokraté a diktátoři*, Eurolex Bohemia, 2002, s. 105. Sama jsem následně pátrala dále a zjistila jsem, že tento prvek ústavy byl změněn až 25. července 2008. Od tohoto data může být francouzský prezident zvolen pouze dvakrát po sobě. Tato informace – stejně jako kompletní text francouzské ústavy, který jsem použila k vypracování této seminární práce – je převzata ze serveru www.legifrance.gouv.fr (citováno 23. ledna 2010).

⁸⁹ DUVERGER, Maurice, *La cinquième république*, Presses universitaires de France, 1974, s. 90

⁹⁰ Tuto možnost měl prezident už za 3. a 4. republiky, tehdy se však musel napřed poradit s vládou.

vá následující kapitola. Zatím postačí předeslat, že v praxi byla moc prezidenta nad vládou ještě mnohem větší, než se zdá z předchozího textu.)

To vše činí oprávněným a logickým tvrzením, že prezident je v systému francouzské 5. republiky skutečně nejdůležitější složkou moci, vůči které mají složky ostatní podřízené postavení. Následkem toho lze konstatovat, že označovat takového prezidenta za „republikánského monarchu“ je více než trefné.

4.2.2 Výhrady Pierra Mendès France

Drtivá většina autorů, jejichž díla jsem pro účely této práce prostudovala, došla ke stejnému závěru jako já v předchozí kapitole. Jejich vzájemná neshoda spočívá v něčem jiném – a sice je obrovská moc prezidenta jevem pozitivním – nebo negativním? Jak čtenář patrně tuší, Pierre Mendès France se rozhodl pro druhou variantu odpovědi. Podívejme se nyní proč.

Hlavním důvodem, proč se Mendès France nikdy nemohl s tímto systémem ztotožnit, spočívá v onom soustředění obrovské moci do jediných rukou – a to bez kontroly⁹¹. Ve své argumentaci často poukazyval na již zmíněnou nerovnoprávnost mezi parlamentem a prezidentem. Dodával také, že rozhodně není prospěšné, aby mandát parlamentu trval pouze pět let, zatímco mandát prezidenta je sedmiletý⁹².

Upozorňoval i na to, že i značná část moci zákonodárné náleží prezidentovi a jeho vládě⁹³.

Rovněž mu byl proti myslí proslulý článek 16 umožňující prezidentovi převzít mimořádné pravomoci v případě ohrožení státu. Poukazyval na fakt, že Clemenceau⁹⁴ byl schopen řídit zemi během 1. světové války – a dovést ji k vítězství – aniž by k tomu potřeboval podobné opatření. Dokázal zvládnout situaci a zachovat přitom fungování parlamentní demokracie. To samé platí i o Winstonu Churchillovi v Británii během 2. světové války⁹⁵.

Kritizoval i skutečnost, že de Gaulle ústavu často porušoval, jakkoli mu byla stvořena „na míru“⁹⁶.

Nejvíce ze všeho mu však byla proti myslí ona prezidentská moc postrádající protiváhu. Ve své knize *La république moderne* (Moderní republika) na obhajobu tohoto svého postoje uvádí výroky jiných významných autorů, např. profesora Vedela, který prohlásil: „*Moc bez kontroly je šílená.... Lid je svobodný pouze v případě, že nesvěří výkon své suverenity do rukou jediného Shromáždění, jediné strany, jediného muže.*“⁹⁷

A připomíná i slova jednoho z nejslavnějších teoretiků demokracie, Charlese de Montesquieu: „*Každý muž, který má moc (a já (rozuměj Pierre Mendès France) dodávám: každý*

⁹¹ MENDÈS FRANCE, Pierre, *Regard sur la Ve République*, 1958 – 1978, Entretiens avec François Lanzenberg, Librairie Arthème Fayard, 1983, s. 25 - 26

⁹² Ibid, s. 49. To se skutečně později ukázalo jako zdroj nemalých komplikací. Důsledkem byly tzn. kohabitace, kdy prezident byl z opačné části politického spektra než vláda – což vzhledem k jeho rozsáhlým pravomocím logicky muselo způsobit potíže. Francie tuto zkušenost zažila celkem třikrát. Definitivní konec kohabitací znamenala až změna ústavy prosazená prezidentem Jacquesem Chiracem v roce 2000, která zkrátila funkční období prezidenta na pět let. Zdroj: www.legifrance.gouv.fr. (citováno 23. ledna 2011)

⁹³ Ibid, s. 26. Tím měl na mysli – mimo jiné – referendum, díky kterému může dát prezident schválit zákon přímo lidmi a obejít tak parlament – jak de Gaulle s oblibou činil.

⁹⁴ **Georges Clemenceau**: 1841 – 1929, stejně jako Mendès France člen Radikální strany, v období od 25. 10. 1906 do 20. 7. 1909 a pak znovu od 16. 10. 1917 do 18. 1. 1920 předseda francouzské vlády. Během jeho prvního působení v čele exekutivy došlo mj. k odluce církve od státu. Pro Francouze je ovšem v první řadě symbolem vítězství v 1. světové válce.

⁹⁵ MENDÈS FRANCE, Pierre, *La république moderne*, Éditions Gallimard, 1962, s. 32

⁹⁶ Ibid, s. 33

⁹⁷ Ibid, s. 43

*ustavený orgán, který má moc), tíhne k tomu ji zneužít; jde až tam, kde nalézá hranice.... Aby se nemohlo moci zneužívat, je třeba aby, rozvržením věcí, moc zastavovala moc.*⁹⁸

Zkušenosti, které lidstvo během své historie učinilo, jednoznačně dokazují, že oba dva výroky jsou nepopíratelně pravdivé. Je obecně známo, že má-li stát fungovat skutečně demokraticky, je nutné respektovat rozdělení a vzájemnou rovnováhu moci dle principů, které kdysi navrhl Montesquieu a další myslitelé. Ústava 5. republiky je však systémem, kde jedna složka moci (exekutiva, přesněji prezident), dosti výrazně převažuje nad ostatními.

V této souvislosti mě tak trochu překvapila slova, jimiž svou stat' o de Gaullovi uzavřel pan Marek Bankowicz. Ten vyšel z naprosto shodných faktů jako pan Mendès France. Ovšem na jejich základě se dobral k přesně opačnému výsledku. „*Generál byl republikánským králem V. francouzské republiky, kterou založil a jejíž ústavu si přizpůsobil ke svému obrazu. Chtěl mít úplnou, ničím neomezenou moc. Stejně jako král. Nebyl však králem absolutistickým. Byl monarchou, jakého svět dosud nepoznal. Byl totiž republikánským králem. Uznával republiku a vážil si demokracie. Jeho téměř královská moc se vyvozovala z demokratických procedur.*“⁹⁹ Tato slova naprosto odpovídají tomu, co zde již bylo řečeno. Ovšem jak jsem pochopila z dalších částí oné kapitoly o generálu de Gaullovi, autor dospěl k závěru, že zmiňovaná „republikánská monarchie“ je jevem kladným, nikoli záporným.

Jakkoli si jinak práce pana Bankowicze vážím, v tomto s ním souhlasit nemohu. Napadá mě v této souvislosti dosti přílehlavá historická analogie. V letech 1804 – 1809 bylo možné si na francouzských mincích přečíst následující: „*Francouzská republika. Císař Napoleon.*“ Při čtení tohoto nápisu se nelze ubránit dojmu, že zde něco není docela tak, jak by být mělo. Slova „republika“ a „císař“ k sobě zkrátka nepatří. (Navzdory snahám je spojit, které mají svůj počátek již v antickém Římě.) Stejným oxymóronem je i výraz „republikánská monarchie“. (Čtenář patrně chápe, že zde nehovoříme o monarchii konstituční, která má v mnohých případech paradoxně blíže k republikánské tradici než francouzská 5. republika.)

Vláda Charlese de Gaulla byla ve srovnání s tou Napoleonovou samozřejmě mnohem demokratičtější. Přesto se zde nabízí otázka, zda je toto skutečně důstojným cílem, ke kterému by měla dospět země, která vstoupila do dějin jako první moderní evropská demokratická republika.

Moc, jakou ve svých rukou generál soustředil, by mohla znamenat skutečné dobro pouze v případě, kdyby jejím držitelem byla bytost andělské či božské podstaty – což je samozřejmě logicky nemožné. Jakkoli byl de Gaulle inteligentní a mravně na výši, byl pořád jen člověkem – a jako takový byl přirozeně omylný. Proto by bývalo bylo prospěšnější, kdyby přinesl Francii systém vyznačující se větší rovnováhou. To se však nestalo.

4.2.3 De Gaullovy autoritářské sklony

Jak už bylo mnohokrát řečeno a dokázáno, Charles de Gaulle měl sklony jednat autoritářsky. Podívejme se blíže na některé jeho výroky.

Pierre Mendès France uvádí, že generál v jednom ze svých projevů přirovnal stát k lodi, přičemž prezident stojí u kormidla a loď řídí, politická reprezentace představuje posádku, která zůstává na svých určených místech – a občané jsou pasažéři sedící spořádaně ve svých kajutách.¹⁰⁰ (Což je v přímém rozporu s Mendès Franceovou koncepcí, která naopak kladla důraz na co možná největší zapojení běžných občanů do veřejného života.)

Generál měl ostatně ve zvyku nazývat sám sebe „*guide de la nation*“ (= vůdce národa). Domníval se totiž, že to on má za úkol určovat politické směřování státu – ač ve článku 21

⁹⁸ Ibid, s. 44

⁹⁹ BANKOWICZ, Marek, *Demokraté a diktátoři*, Eurolex Bohemia, 2002, s. 111

¹⁰⁰ MENDÈS FRANCE, Pierre, *Regard sur la Ve République*, 1958 – 1978, Entretiens avec François Lanzenberg, Librairie Arthème Fayard, 1983, s. 102

ústavy republiky jasně stojí, že to náleží předsedovi vlády. Použití výraz „vůdce národa“ ovšem vedlo k tomu, že ho zlí jazykové občas překládali do němčiny či italštiny – takže z „guide“ byl „führer“ nebo „duce“.¹⁰¹ Něco takového si de Gaulle ani trochu nezasloužil – zvláště když vezmeme v úvahu fakt, že proti oběma „vůdcům“ svého času bojoval! Přesto je nutno konstatovat, že slovo „guide“ jím bylo zvoleno krajně nešťastně.

Nelze ovšem nezaznamenat, že generálova interpretace ústavy byla často poněkud *originální*. Pan Duverger například cituje jeho projev z 31. ledna 1964, kde mj. prohlásil: „*Musí být jednoznačně pochopeno, že nedělitelná autorita státu je celá svěřena prezidentovi republiky lidem, který ho zvolil, že neexistuje žádná jiná, ani ministerská, ani civilní, ani vojenská, ani soudní, která by mu nebyla udělena a nebyla jím držena (...)*“.¹⁰² Maurice Duverger k tomu dodává, že prezident zde poněkud pozapomněl na parlament, který je rovněž volen lidem – a zcela pominul i vládu. Já sama ještě dodávám, že tato věta je přímo ilustračním příkladem toho, že obecně uznávané rozdělení moci na zákonodárnou, výkonnou a soudní a nutnost jejich vzájemné nezávislosti a rovnováhy tak docela netvořily součást de Gaullovy představy o fungování státu.

Charles de Gaulle v roce 1962

Pan Bankowicz cituje jiný generálovův výrok (i když v podstatě se stejným obsahem): „*Prezident zastupuje lid a je zodpovědný za jeho osud. Prezident je volen lidem a je tedy pochopitelně jediným disponentem a reprezentantem státní moci.*“¹⁰³

Na základě výše uvedeného se nelze ubránit dojmu, že Charles de Gaulle nebyl tak docela demokratem *par excellence*. Jeho koncepce prezidentské moci se skutečně blížila spíše oné „republikánské monarchii“ než tomu, co si člověk obvykle představí pod pojmem demokratická republika.

Ovšem přes to přese všechno se rozhodně nedomnívám, že by prezident de Gaulle byl diktátorem! Pan Léon Noël například zdůrazňuje, že generál nikdy neomezil svobodu slova.¹⁰⁴ Jakkoli je pan Noël coby člen de Gaullovy Ústavní rady jinak vším, jen ne nezaujatým svědkem, tady mu musím dát beze zbytku za pravdu. Ostatně tento fakt uznával i pan Mendès France.¹⁰⁵

Dále je třeba připomenout, že Charles de Gaulle se nikdy nepokusil potlačit opozici – ani narušit svobodné volby. Přes všechny své nedostatky nakonec demokratem byl. Ovšem přesto – jak už bylo řečeno – systém, který zavedl, není demokracií toho druhu, jakou by člověk patrně hledal v zemi s tak slavnou republikánskou tradicí, jako je Francie.

4.2.4 De Gaulle se hájí

Nebylo by ovšem spravedlivé zde opomenout, co generál de Gaulle řekl na svou obhajobu. Vybrala jsem pro tento účel slova, která pronesl během volební kampaně v roce 1965. Tehdy mu bylo vyčítáno totéž, co na několika předcházejících stránkách mé práce: že sou-

¹⁰¹ DUHAMEL, Olivier, PARODI, Jean-Luc, *La constitution de la cinquième république*, Presses de la fondation nationale des sciences politiques, 1988, s. 91; NOËL, Léon, *De Gaulle et les débuts de la Ve République 1958 – 1965*, Librairie Plon, 1976, s. 230

¹⁰² DUVERGER, Maurice, *La cinquième république*, Presses universitaires de France, 1974, s. 134

¹⁰³ BANKOWICZ, Marek, *Demokraté a diktátoři*, Eurolex Bohemia, 2002, s. 105

¹⁰⁴ NOËL, Léon, *De Gaulle et les débuts de la Ve République 1958 – 1965*, Librairie Plon, 1976, s. 281

¹⁰⁵ *Ibid.*, s. 281

středil obrovskou moc výhradně do svých rukou. Prezident na to reagoval slovy: „*Ale nejsem zcela sám, samozřejmě. Mám vládu. Během svého sedmiletého funkčního období jsem měl postupně dvě. To není mnoho ve srovnání s jinými režimy. Konečně jsou tu stále ještě ministři. Prosim, abyste mi věřili, že nedělám vše: ostatně bych ani nemohl. Je zde Parlament, zvolený lidem, který tvoří zákony. A pak je to on, Parlament, který tvoří zákony, ne já. Takže podívejte, co je to ta osobní moc.*“¹⁰⁶

Posouzení toho, zda generálova obhajoba obstojí proti argumentům uvedeným výše (a těm, které ještě předneseny budou), ponechám na čtenáři. Jen bych ráda podotkla, že osobně rozhodně nezastávám teorii, že by prezident de Gaulle ve svých rukou soustředil *veškerou* moc a že by vládl zcela sám. (Ostatně by to skutečně bylo prakticky neproveditelné.) Ovšem to, jak se díval na ostatní složky státní moci, je dosti dobře vidět z jeho výroků uvedených v předchozím oddíle.

4.3 Vláda – „de Gaullovi muži“

V encyklopediích se obvykle dočteme, že francouzská pátá republika se vyznačuje posílením moci výkonné na úkor moci zákonodárné. Ovšem moc výkonnou přirozeně netvoří jen prezident, ale i vláda a její předseda.

Podívejme se tedy na postavení vlády v systému páté republiky – a na důvody, proč jsem do úvodu kapitoly zvolila formulaci „de Gaullovi muži“.

4.3.1 Vláda versus prezident – ústava a de Gaullova interpretace

Jak jasně říká článek 20 ústavy republiky, vláda určuje a řídí politiku státu. Ovšem ti, kdo četli kapitolu „**4.2.3 De Gaullovy autoritářské sklony**“ vědí, že sám tvůrce této ústavy se na věc díval poněkud jinak. Kdo tedy nakonec politiku státu vlastně určuje a řídí? Podívejme se na tuto problematiku podrobněji a prozkoumejme, jaký je vztah vlády a prezidenta.

Jak připomíná Maurice Duverger, vláda může přijímat rozhodnutí pouze při zasedání Rady ministrů - kterému předsedá prezident¹⁰⁷.

De Gaulle versus vláda: karikatura

Překlad textu: Ústava vysvětlená obrázkem. „Takže, můj drahý Pompidou, pochopil jste to dobře? To vy řídíte, ale to já určuji směr.“ (vyšlo v listu Canard enchaîné roku 1967)

Ovšem pan Duverger se zároveň domnívá, že by bylo chybou považovat de Gaullovy předsedy vlády za pouhé vykonavatele jeho vůle – podotýká, že generál se s nimi radil. Zá-

¹⁰⁶ CHEVALLIER, Jean-Jacques, CARCASSONNE, Guy, DUHAMEL, Olivier, *La Ve République 1958 – 2004 – Histoire des institutions et des régimes politiques de la France*, Éditions Dalloz, Paris, 2004, s. 120 - 121

¹⁰⁷ DUVERGER, Maurice, *La cinquième république*, Presses universitaires de France, 1974, s. 101

roveň ale dodává, že nakonec to byl vždy on, kdo rozhodl¹⁰⁸. Já osobně vyvozují z jeho slov toto – označení „vykonavatelé vůle“ je nadnesené – ale nikoli daleko od pravdy.

Nabízí se otázka: co když některým ministrům tato pozice nevyhovovala, případně se s de Gaullem neshodli? Řešení je nasnadě – dotyční museli vládu opustit – jak nám potvrzuje pan Duverger^{109 110}.

Mohlo ovšem k něčemu podobnému dojít i v případě předsedy vlády? Teoreticky nikoli. Podle článku 8 ústavy republiky může prezident ukončit premiérův mandát pouze tehdy, když dotyčný sám podá demisi. Charles de Gaulle to ostatně veřejně potvrdil 8. srpna 1958 a jasně prohlásil, že „*předseda vlády se zodpovídá parlamentu, nikoli hlavě státu*“¹¹¹.

Ovšem i zde se praxe od teorie výrazně lišila – a pár slov mnoho neznamenal.

Výše zmíněné prohlášení generálovi nikterak nebránilo vyměnit roku 1962 Michela Debrého za Georgese Pompidoua, což učinil dokonce bez předchozích konzultací.

V roce 1964 už de Gaulle mluvil naprosto jinak a na tiskové konferenci jasně řekl, že prezident dle jeho názoru právo předsedu vlády odvolat má¹¹².

Z toho jasně plyne, že i když dle ústavy je vláda složkou exekutivy vůči prezidentovi přinejmenším rovnocennou - vzhledem k tomu, že dle článku 20 určuje a řídí politiku státu dokonce složkou významnější – v praxi se uplatňoval pravý opak. Vláda 5. republiky – přinejmenším v průběhu mandátu Charlese de Gaulla – byla prezidentovi podřízená.

4.2.2 Výhrady Pierra Mendès France

Pan Mendès France se nemohl ztotožnit především s tím, co už bylo de Gaullovu systému vyčteno v předchozím oddíle – a sice že vláda byla de facto podřízena prezidentovi – ač by dle ústavy právě ona měla mít rozhodující význam.

Přirozeně, pokud tento neměl čas či chuť zabývat se sám nějakým problémem, vládě ho obvykle přenechal – ovšem i tehdy vláda jednala tak, aby to odpovídalo politické linii vyčtené právě prezidentem. Vláda byla tedy hlavou státu omezována stejně, jako byla během 4. republiky omezována parlamentem a politickými stranami¹¹³.

(To odpovídá Mendès Franceovu názoru, že 4. a 5. republika jsou opačnými extrémy. V důsledku toho se jejich nedostatky paradoxně často vzájemně podobají.)

Dále kritizoval i to, že prezident mohl v případě vzájemné neshody jednoduše vyměnit předsedu vlády. K čemuž, ať už ústava tvrdila a tvrdí cokoli, docházelo poměrně často. (U de Gaulla v případě Debrého a Pompidoua, u Pompidoua samého pak v případě Chaban-Delmase atd.)¹¹⁴

Pan Mendès France uvádí i další zajímavý fakt – a sice že ona stabilita, která se stala jedním z hlavních a u voličů nejúspěšnějších hesel zastánců 5. republiky, byla ve skutečnosti pouze relativní. Jen v letech 1958 - 1962 se ve vládě vystříдалo 6 ministrů školství, 3 ministři financí, 7 ministrů informací apod. Tyto změny však neměly na směřování politiky prakticky žádný vliv a občané je tudíž téměř nezaznamenali. Jediným skutečně významným mužem moci výkonné byl totiž de Gaulle¹¹⁵.

¹⁰⁸ Ibid, s. 138

¹⁰⁹ Ibid, s. 138

¹¹⁰ Má prezident právo ministry odvolat? Z článku 8 ústavy republiky plyne, že ano – ovšem měl by tak činit na návrh předsedy vlády. www.legifrance.gouv.fr (citováno 30. ledna 2011)

¹¹¹ DUHAMEL, Olivier, PARODI, Jean-Luc, *La constitution de la cinquième république*, Presses de la fondation nationale des sciences politiques, 1988, s. 98

¹¹² Ibid, s. 99

¹¹³ MENDÈS FRANCE, Pierre, *La république moderne*, Éditions Gallimard, 1962, s. 42

¹¹⁴ MENDÈS FRANCE, Pierre, *Regard sur la Ve République*, 1958 – 1978, Entretiens avec François Lanzenberg, Librairie Arthème Fayard, 1983, s. 35

¹¹⁵ MENDÈS FRANCE, Pierre, *La république moderne*, Éditions Gallimard, 1962, s. 51

Doufám, že si čtenář ještě vzpomíná na nejpodstatnější argument Pierra Mendès France proti 5. republice – a sice absenci protiváhy vůči prezidentově moci. Jak je patrné z výše uvedeného, vláda rozhodně prezidentovu moc nikterak usměrňovat nemohla. Zbývá tedy už jen parlament. Jeho možnosti si popíšeme v následující kapitole. Ještě předtím se však podíváme na něco jiného.

4.3.3 Představa Michela Debrého

První předseda vlády 5. republiky Michel Debré popsal roli prezidenta a premiéra v projevu z 27. srpna 1958. Řekl, že prezidentovi náleží rozhodovat o tom, co „se týká existence národa, to znamená konkrétně jeho zahraniční a vojenskou politiku a hlavní linie jeho domácího rozvoje. Pak o tom, co se týká základů sociálního života a samozřejmě spravedlnosti.“¹¹⁶ O vládě Debré prohlásil, že se nachází „v podřízené pozici, ale je jasné, že předseda vlády má zároveň roli poradce pro úkoly, které náleží prezidentovi republiky, a roli podněcovatele a zodpovědné osoby pro celý zbytek činů vlády, který je obrovský, protože je obrovská každodenní zodpovědnost vlády.“¹¹⁷

Bystrému čtenáři zajisté neunikne, že Debré zde v podstatě říká to samé co Pierre Mendès France o pár řádek výše. Rozdíl spočívá jen v tom, že první jmenovaný považoval daný stav za žádoucí – a druhý nikoli. Díky Debrému však můžeme konstatovat, že podřízená role vlády byla tvůrci ústavy 5. republiky brána jako fakt – a že se s ní počítalo už od začátku.

Michel Debré

4.3.4 De Gaullovy vztahy s „jeho“ předsedy vlády

De Gaullova dominance nad vládou se projevuje i tím, že si volí premiéry, kteří jsou mu oddaní a u kterých tudíž nepředpokládá odpor. Zatímco prezident se zajímá o velké a důležité otázky, vykonávání svých rozhodnutí a běžné provozní záležitosti nechává na vládě – na kterou se může bezvýhradně spolehnout. De Gaullův první předseda vlády, Michel Debré, loajální je – ovšem zásadně odmítá nezávislost Alžírsko. To nakonec vede k tomu, že se ho generál rozhodne odvolat – a Debré bez protestů odchází, ačkoli by se dalo polemizovat o tom, zda měl prezident právo něco takového udělat.

Jeho nástupce Georges Pompidou je muž zcela neznámý, který nikdy nezasedal v parlamentu. Jeho názory jsou pro veřejnost naprostým tajemstvím. Dochází tudíž k ještě větší redukci významu jeho funkce – stává se pouhým vykonavatelem de Gaullovy vůle.

Georges Pompidou

¹¹⁶ DUHAMEL, Olivier, PARODI, Jean-Luc, *La constitution de la cinquième république*, Presses de la fondation nationale des sciences politiques, 1988, s. 92

¹¹⁷ Ibid, s. 92

Zhruba od roku 1964 ovšem Pompidou začíná pomalu vystupovat z prezidentova stínu. Především během krize v květnu 1968 je velmi aktivní¹¹⁸.

Když ho pak po této krizi na krátký čas vystřídá Maurice Couve de Murville¹¹⁹, dojde k návratu k obdobnému modelu jako na počátku Pompidouova působení¹²⁰.

Vraťme se ještě na okamžik k Debrého vládě. Jak už jsme řekli, de Gaulle si jejího předsedu zvolil proto, že mu byl bezvýhradně oddaný. Generál tehdy vybral i část ministrů, ač by tento úkol měl právně náležet Debrému¹²¹.

Jacques Soustelle¹²² o této vládě říkal, že ve skutečnosti nejednala kolektivně – každému ministrovi bylo umožněno starat se výhradně o jeho vlastní resort, ne o celkovou linii politiky státu – ta se určovala v Elysejském paláci¹²³.

Pan Soustelle ovšem zdaleka nebyl jediným nespokojeným členem vlády. Například Antoine Pinay¹²⁴, ministr financí, si jednou postěžoval, že vzhledem k prezidentské formě systému je jeho role totožná všeho všudy s „rolí pokladníka“¹²⁵.

Nám již dobře známý pan Duverger pak v začátcích páté republiky otázku položil: „*Existe-tu je pan Debré?*“¹²⁶

A to nesmíme zapomenout, že ten samý pan Duverger později dospěl k závěru, že Michel Debré byl v porovnání se svým nástupcem Georgesem Pompidouem v jeho začátcích ještě muž poměrně výrazný.¹²⁷

Celou věc lze na závěr shrnout asi takto – vláda během prezidentského mandátu Charlese de Gaulla hrála roli jemu podřízenou, přičemž jejím úkolem bylo vykonávat jeho vůli a starat se o ty záležitosti, na které on sám neměl čas – navzdory tomu, že ústava tvrdí něco jiného. Tím jsme paradoxně dali za pravdu jak panu Mendès Franceovi, tak panu Debrému.

4.4 Parlament a jeho oslabená role¹²⁸

Pokud by někdo chtěl prokázat, že se Pierre Mendès France ve svém odsuzování systému 5. republiky přeci jen mýlil, musel by doložit, že v tomto systému vůči prezidentovi existuje protiváha. Tou protiváhou by mohl být jedině a pouze parlament. Vláda rozhodně v úvahu nepřichází – a to jednak proto, že je stejně jako prezident součástí exekutivy, tudíž je s ním

¹¹⁸ A to natolik aktivní, že si získá mezi gaullisty obrovskou popularitu. Je totiž jasně vidět, že to, že se režim tehdy nezhroutil, není zásluha generála, ale jeho premiéra.

¹¹⁹ Tento de Gaullův krok vzbudil u jeho voličské základny velký odpor – který nakonec vedl k jeho pádu. Došlo totiž k tomu, že v následujícím referendu nehlasovali proti generálovi jen jeho tradiční odpůrci, ale i mnozí gaullisté. Ti se totiž domnívali – a jak se záhy ukázalo, naprosto správně – že pokud generál odejde, prezidentem se stane právě jejich favorit Pompidou. Není jasné, proč generál vlastně Pompidoua zbavil funkce – nabízí se ovšem vysvětlení, že v něm spatřoval nebezpečnou konkurenci.

¹²⁰ DUVERGER, Maurice, *La cinquième république*, Presses universitaires de France, 1974, s. 147 - 149

¹²¹ DUHAMEL, Olivier, PARODI, Jean-Luc, *La constitution de la cinquième république*, Presses de la fondation nationale des sciences politiques, 1988, s. 93

¹²² Jacques Soustelle – gaullista a rozhodný zastávce francouzského Alžírka – byl členem Debrého vlády od 13. 2. 1959 do 5. 2. 1960. Měl funkci ministra pro Saharu, zámořská teritoria a departementy a jadernou energii.

¹²³ Ibid, s. 93 - 94

¹²⁴ **Antoine Pinay**: 1891 – 1994, člen CNIP, v období od 8. 3. 1952 do 8. 1. 1953 předseda vlády. V této funkci zaznamenal mnohé úspěchy. Podařilo se mu zastavit inflaci a také zavedl minimální mzdu, která se odvozuje od výše cen spotřebního zboží (ve Francii funguje dodnes). On a Pierre Mendès France byli patrně jedinými předsedy vlády 4. republiky, kteří se těšili skutečné popularitě.

¹²⁵ Ibid, s. 96

¹²⁶ Ibid, s. 92

¹²⁷ DUVERGER, Maurice, *La cinquième république*, Presses universitaires de France, 1974, s. 148

¹²⁸ Parlament se podle ústavy skládá z Národního shromáždění a Senátu. My se ovšem v této kapitole budeme přednostně zabývat Národním shromážděním, protože Senát hraje ve srovnání s ním podstatně méně důležitou roli.

provázaná těsněji než zákonodárny sbor – a především proto, že – jak jsme si dokázali v minulé kapitole – tuto roli nikdy hrát nedokázala.

Zbývá tedy parlament – přesněji jeho dolní komora, Národní shromáždění. To je pro funkci protiváhy předurčeno především faktem, že je stejně jako prezident voleno přímo¹²⁹. Moc obou těchto složek tedy vychází z lidu, tudíž by si logicky měly být rovny.

Nyní se podívejme, jak se věci měly v praxi. A uvědomme si přitom jedno – a sice pokud dostatečnou protiváhou nebyl právě parlament, pak neexistovala žádná.

4.4.1 Role parlamentu

Parlament se podle ústavy 5. republiky neschází po celý rok, ale pouze ve vymezených obdobích¹³⁰. Mimo ně může dojít k mimořádným zasedáním, která jsou zahájena i ukončena prezidentem republiky, a to na návrh předsedy vlády nebo většiny poslanců.

Úkolem parlamentu je v první řadě samozřejmě schvalování zákonů. V tom je však omezen článkem 34 ústavy republiky, který přesně určuje, jakých oblastí se mohou jím projednávané zákony týkat. Výčet obsažený v článku 34 je mimořádně široký – ovšem i přesto se mnozí – včetně pana Duvergera¹³¹ – domnívají, že právě tímto se systém francouzský nejvíce vzdaluje běžnému většinovému parlamentarismu.

Pan Duverger konstatuje, že po roce 1958 byl parlament odsunut na druhou kolej. Zároveň se domnívá, že podobný vývoj prodělalo i mnoho jiných evropských parlamentů - ale uznává, že ve Francii byla takto moc zákonodárná omezena nejvíce¹³².

4.4.2 Vláda versus parlament

Chceme-li ovšem dokázat omezení parlamentu v systému francouzské páté republiky, rozhodně nevystačíme pouze s poukázáním na článek 34. Byl-li parlament omezován, pak jedině exekutivou. Podívejme se tedy na vztahy parlamentu a vlády.

Vláda má dle ústavy ve vztahu k parlamentu dosti rozsáhlé pravomoci, jako například:

- určuje program jednání, na rozdíl od předchozích systémů, kdy na to měl právo parlament sám¹³³,

- může dát hlasovat o několika různých opatřeních tzn. „v bloku“ – to znamená, že se parlament musí vyslovit jedním ano či ne k vícero různým otázkám¹³⁴,

- díky článku 38 má možnost převzít pravomoci parlamentu – neboli nahradit zákony svými dekrety (se souhlasem poslanců). Tyto dekrety vstupují v platnost v okamžik svého zveřejnění, ovšem pokud je parlament neratifikuje do doby specifikované zákonem, jejich platnost tím končí.

- má možnost vyhlásit rozpočet pomocí dekretu, pokud nebyl schválen oběma komorami parlamentu do sedmdesáti dnů od jeho předložení.

A jaké pravomoci má naopak parlament ve vztahu k vládě? Tou jedinou opravdu podstatnou je patrně právo odhlasovat jí nedůvěru a tím ji svrhnout – přičemž je nutná absolutní

¹²⁹ Přímou je totiž voleno pouze právě Národní shromáždění, Senát je volen sborem volitelů srovnatelným s tím, který do ústavní změny v roce 1962 volil prezidenta.

¹³⁰ Tato vymezená období byla podle článku 28 ústavy z roku 1958 během roku dvě. První začínalo první úterý v říjnu a končilo třetí pátek v prosinci. Druhé začínalo poslední úterý v dubnu a nesmělo trvat déle než tři měsíce. Článek 28 byl ovšem v roce 1995 novelizován. V současné době je pro zasedání parlamentu vymezeno období jedno, které začíná první pracovní den v říjnu a končí poslední pracovní den v červnu. Přičemž počet dnů zasedání nesmí překročit 120. zdroj: www.legifrance.gouv.fr (citováno 31. ledna 2011)

¹³¹ DUVERGER, Maurice, *La cinquième république*, Presses universitaires de France, 1974, s. 208

¹³² Ibid, s. 151

¹³³ Toto opatření je zakotveno v článku 48 ústavy republiky z roku 1958. www.legifrance.gouv.fr (citováno 31. ledna 2011)

¹³⁴ To nápadně připomíná způsob, jakým je za 5. republiky praktikováno referendum. Viz kapitola **4.5 Referendum a jeho význam pro demokracii**.

většina hlasů. Pan Duverger ovšem tvrdí, že možnost vyvolat hlasování o nedůvěře je značně omezená, což „brání opozici požadovat obecně politické debaty o zásadních problémech.“¹³⁵

4.2.3 Výhrady Pierra Mendès France

Pan Mendès France se v podstatě shodoval s panem Duvergerem v názoru na již zmiňovaný článek 34. Domníval se, že pravomoci parlamentu jsou jím limitovány. Onen podrobný výčet domén, ve kterých mohou poslanci rozhodovat, sám o sobě odporuje dosud uznávaným zásadám parlamentní demokracie - jakkoli je rozsáhlý. Krom toho je zde článek 37, který říká, že domény neuvedené v článku 34 náleží přímo vládě¹³⁶.

Stavěl se i proti právu vlády určovat program schůzí parlamentu. To totiž vede k tomu, že se na pořad jednání dostanou pouze návrhy vlády – a pouze návrhy vlády mohou být tím pádem schváleny¹³⁷.

Pierre Mendès France byl poslancem za 4. i 5. republiky. Díky tomu si mohl udělat o roli parlamentu v obou systémech jistý obrázek. Svě zkušenosti popisuje mj. v knize *Regard sur la Ve République* (Pohled na 5. republiku). Uvádí například, že v obou režimech měli občané možnost se na poslance obracet – ovšem v případě 5. republiky je situace jiná v tom, že poslanci již nejsou těmi, kdo rozhodují, jako dříve – což si všechny zúčastněné strany dobře uvědomují. A dodává, že poslanci se cítí být svou rolí ponížováni¹³⁸.

Celkově vzato Pierre Mendès France parlament rozhodně nepovažoval za schopný tvořit onu tolik potřebnou protiváhu prezidentské moci. Ostatně, vůči prezidentovi samotnému je parlament bezmocný – a ten ho navíc může rozpustit, jak již bylo mnohokrát zdůrazněno. Ovšem z toho, co zatím bylo v této kapitole řečeno, vyplývá, že parlament je v podřadném postavení i vůči vládě, jakkoli je tento vztah vzhledem k možnosti odhlasování nedůvěry přeci jen rovnoprávnější než vztah parlamentu a prezidenta.

Parlament je tedy vlastně omezován prezidentem dvěma způsoby – jednak prezidentem samotným a pak prezidentem skrze jeho vládu.

Pierre Mendès France považoval toto výrazné omezení parlamentu za jednu z největších vad 5. republiky. Zdůrazňoval, že parlament nelze přehlížet, protože vzhledem k tomu, že je volen přímo občany, tyto své voliče reprezentuje¹³⁹. (Tím se opět dostáváme k již mnohokrát položené otázce: proč by měl prezident znamenat více než parlament, když přímé volbě podléhají oba? Logický důvod pro to ovšem stále nenalzáme.)

Není možné pominout ani to, že pokud je vláda kontrolována parlamentem, nutí ji to informovat o své politice a také ji vysvětlovat. Existence respektovaného parlamentu je rovněž zárukou dodržování svobod a práv občanů¹⁴⁰. To vše činí roli, na kterou byl parlament za 5. republiky redukován, krajně nešťastnou.

4.4.4 Bipolarizace politické scény

Pan Duverger vidí hlavní příčinu oslabení parlamentu v bipolarizaci politické scény – neboli v jejím rozdělení na pravici (především gaullisty) na straně jedné a levici na straně druhé. Konstatuje rovněž, že toto rozdělení bylo do té doby pro Francii atypické - ovšem udrželo se až dodnes¹⁴¹.

¹³⁵ DUVERGER, Maurice, *La cinquième république*, Presses universitaires de France, 1974, s. 208

¹³⁶ MENDÈS FRANCE, Pierre, *La république moderne*, Éditions Gallimard, 1962, s. 40 - 41

¹³⁷ MENDÈS FRANCE, Pierre, *Regard sur la Ve République*, 1958 – 1978, Entretiens avec François Lanzenberg, Librairie Arthème Fayard, 1983, s. 26

¹³⁸ *Ibid.*, s. 27 - 28

¹³⁹ MENDÈS FRANCE, Pierre, *La république moderne*, Éditions Gallimard, 1962, s. 46

¹⁴⁰ *Ibid.*, s. 43

¹⁴¹ DUVERGER, Maurice, *La cinquième république*, Presses universitaires de France, 1974, s. 206 - 207

Domnívá se, že většinový parlamentarismus¹⁴² může existovat právě díky této bipolarizaci. A většinový parlamentarismus má podle něj za důsledek právě ono omezení moci parlamentu. Jeho většina je totiž vázána na vládu - čímž je mu do značné míry zabráněno vládu kontrolovat.

O bipolarizaci hovořil i pan Mendès France. Podle něj došlo k rozdělení na tábor těch, kdo souhlasili s režimem 5. republiky, a těch, kdo se stavěli proti. Vede zákonitě k tomu, že ti, kdo nejsou zařazeni v jednom ani ve druhém bloku, mají jen minimální šanci na úspěch¹⁴³. Následkem toho „*jsme dosud nikdy ve Francii neměli tak málo reprezentativní systém*“¹⁴⁴.

Zajímavé ovšem je, že Pierre Mendès France na rozdíl od Maurice Duvergera nic nenamítá proti tomu, aby se vláda v parlamentu mohla opřít o stabilní většinu. Naopak toto považuje za žádoucí¹⁴⁵.

4.4.5 Omezené možnosti opozice

Maurice Duverger konstatuje, že opozice není za 5. republiky umlčena úplně – dle ústavy je jedno zasedání parlamentu týdně vyhrazeno na kladení otázek vládě. Což ovšem není zdaleka tak snadné, jak by se na první pohled mohlo zdát - vládní většina může totiž dotazy, které jsou pro ni nepříjemné, jednoduše zamítnout. Např. v roce 1967 bylo z 516 položených otázek zodpovězeno pouze 111 – což není ani 22%¹⁴⁶.

Další možností parlamentní kontroly jsou pak různé vyšetřovací a kontrolní komise. I jejich fungování je však vzhledem k ústavě dosti obtížné.¹⁴⁷

4.4.6 Krize roku 1960

Události jara 1960 jsou dalším dobrým příkladem ilustrujícím de Gaullův postoj k ostatním složkám státní moci – tentokrát k moci zákonodárné. K čemu tehdy vlastně došlo?

V březnu 1960 odmítl generál de Gaulle svolat mimořádnou schůzi parlamentu, ačkoli ho o to požádala stanovená většina poslanců, na což měli právo. Tímto způsobil krizi, neboť se jednalo o porušení ústavy.

Dle pana Duvergera nelze toto jednání jakkoli omluvit – a nebylo by omluvitelné ani po uzákonění přímé volby roku 1962, neboť jím byla porušena prezidentova rovnoprávnost s parlamentem, která podle Duvergerova mínění vychází z ústavy. (Ovšem jak už bylo v této práci dokázáno, z ústavy vychází toliko konstatování, že prezident i parlament jsou počínaje rokem 1962 oba voleni přímo, tudíž by rovnoprávní být *měli*. V praxi však tato rovnoprávnost nikdy neexistovala.)

Maurice Duverger se domnívá, že podobný akt by se dal zdůvodnit jen v případě, kdyby mimořádnou schůzi žádal předseda vlády, který není volen přímo lidem, tudíž má vůči prezidentovi podřízené postavení¹⁴⁸. (Což skutečně v praxi má – i když není nikterak zakotveno v ústavě, jak už bylo řečeno.)

Zajímavý je pohled pana Léona Noëla. Ten upřesňuje, že poslanci žádali mimořádné zasedání parlamentu proto, že se chtěli zabývat situací v zemědělství, a to na příkaz Federace zemědělců. De Gaulle se při svém odmítnutí odvolal na článek 30, podle kterého musí být

¹⁴² **Většinový parlamentarismus**: znamená, že vláda disponuje stabilní a homogenní většinou

¹⁴³ Pierre Mendès France zde ovšem nemá na mysli politiky, kteří se nevyjádřili ani pro ani proti 5. republice – ale ty, kdo nejsou součástí žádné z velkých stran.

¹⁴⁴ MENDÈS FRANCE, Pierre, *Regard sur la Ve République*, 1958 – 1978, Entretiens avec François Lanzenberg, Librairie Arthème Fayard, 1983, s. 41 - 42

¹⁴⁵ MENDÈS FRANCE, Pierre, *La république moderne*, Éditions Gallimard, 1962, s. 75 - 78

¹⁴⁶ DUVERGER, Maurice, *La cinquième république*, Presses universitaires de France, 1974, s. 199

¹⁴⁷ Ibid, s. 199 - 200

¹⁴⁸ Ibid, s. 176

mimořádné zasedání zahájeno i ukončeno dekretem prezidenta republiky. (Patrně si to vykládal tak, že je tudíž jeho volbou, zda zasedání umožní či ne.) Pan Noël tvrdí, že celá tato aféra byla pouze intrikou opozice, která tímto zneužila problémy v zemědělství. Důkazem je podle něj fakt, že když se parlament posléze sešel na řádné schůzi a problémy v zemědělství projednával, mnoho poslanců vůbec nedorazilo¹⁴⁹.

Autorka práce by k tomuto ráda podotkla dvě věci – za prvé pan Noël se vzhledem ke svému členství v de Gaullově Ústavní radě a své oddanosti prezidentovi dá jen stěží považovat za nezaujatého svědka – a za druhé to, za jakým účelem chtěli poslanci schůzi skutečně svolat, nehraje roli. Prezidentovou povinností dle ústavy bylo tak učinit. Jeho odmítnutí lze jen těžko vykládat jinak než jako výraz despektu vůči poslancům. Pokud se tedy jednalo skutečně o provokaci ze strany opozice, jak se domníval pan Noël, pak se generál de Gaulle nechal vyprovokovat přímo ukázkově – a ukázal se všechno, jen ne v dobrém světle.

Z toho, co bylo v této kapitole řečeno, lze vyvodit následující závěr – role parlamentu byla (přínejmenším) během prezidentského mandátu generála de Gaulla natolik oslabená, že zákonodárný sbor neměl sebemenší šanci tvořit účinnou protiváhu velké moci hlavy státu. Následkem toho dávám za pravdu panu Pierru Mendès Franceovi – protiváha skutečně neexistovala, a proto nelze 5. republiku považovat za systém prospěšný.

4.5 Referendum a jeho význam pro demokracii

Užívání referenda patří patrně k na první pohled vůbec nejpřitažlivějším prvkům systému 5. republiky. Takovéto rozšíření přímé demokracie je něčím, co lze odsoudit opravdu jen stěží. Referenda mají ve Francii ostatně dlouhou tradici – ta první se konala už za Velké francouzské revoluce. Před nástupem generála de Gaulla se však užívala téměř výhradně pouze ke schválení nové ústavy.

5. republika rozšířila konání referenda i na další otázky – teoreticky tak může být schválen jakýkoli zákon.

Pierre Mendès France jako demokrat s ideou referenda rozhodně souhlasil. Nesouhlasil však s něčím jiným – a sice se způsobem, jakým byla v tehdejší Francii realizována.

4.5.1 Dobrý princip – a horší realizace

Prvním sporným bodem je už sama otázka vyhlášení referenda. Pan Mendès France nesouhlasil s tím, že tuto možnost má de facto pouze prezident. Podle něj by jí měly disponovat i jiné instituce – a dokonce i samotní občané, pokud by se jich k danému návrhu připojilo dostatečné množství¹⁵⁰.

Vážným nedostatkem je i fakt, že i když je občanům v referendu obvykle položeno více různých otázek, lze na ně odpovědět pouze jediným ano či jediným ne. To je podle Pierra Mendès France krajně nešťastné – považoval by za vhodnější švýcarský model, který umožňuje vícero odpovědí na vícero otázek¹⁵¹.

Pan Duverger k tomu dodává, že texty předkládané voličům byly obvykle velmi složité a pro ně málo srozumitelné. V podstatě jediným skutečně demokratickým referendem, které proběhlo za de Gaulla, bylo podle něj to z roku 1962 o přímé volbě prezidenta – které ovšem zase budí rozpaky ohledně své legality¹⁵².

¹⁴⁹ NOËL, Léon, *De Gaulle et les débuts de la Ve République 1958 – 1965*, Librairie Plon, 1976, s. 117

¹⁵⁰ MENDÈS FRANCE, Pierre, *Regard sur la Ve République, 1958 – 1978*, Entretiens avec François Lanzenberg, Librairie Arthème Fayard, 1983, s. 31

¹⁵¹ Ibid, s. 30 - 31

¹⁵² DUVERGER, Maurice, *La cinquième république*, Presses universitaires de France, 1974, s. 38

Já z toho vyvozují následující – aby mohlo referendum ve Francii znamenat skutečný přínos pro demokracii, musely by se zákony o něm novelizovat. Především princip jedné odpovědi na více otázek totiž odporuje zdravému rozumu.

4.5.2 Otázka za otázkou - de Gaullův nátlak na voliče

Pan Mendès France hovoří o dalším nežádoucím prvku referend – a sice že se jednalo spíše o jakýsi test popularity hlavy státu. Skutečnou otázkou nebyla ta oficiálně položená voličům, ale spíše: „Přejete si, aby byl generál de Gaulle nadále prezidentem?“¹⁵³

To potvrzuje i pan Duverger. A dodává, že o tuto interpretaci se zasloužil sám generál, neboť před žádným referendem neopomněl prohlásit, že v případě neúspěchu odstoupí (což roku 1969 také skutečně udělal). Jednalo se tedy o jakési vyslovení důvěry prezidentovi.

Následkem toho se voliči ovšem ocitali pod tlakem - pokud odpoví ne, způsobí tím odchod prezidenta a politickou krizi. Rovněž nemohou vědět, kdo by odstoupivší hlavu státu nahradil. Jsou takto tlačeni, aby odpověděli ano¹⁵⁴.

Ostatně tento styl volební kampaně byl pro de Gaulla a jeho přívržence v počátcích 5. republiky přímo charakteristický. Generál si dobře uvědomoval, že drtivá většina Francouzů má hrůzu z návratu chaosu a nestability, jaké poznali za 4. republiky. Proto se při svém působení na voliče zaměřoval právě tímto směrem – a úspěšně. Tento postup uplatňoval jak před referendy, tak při kampani k prezidentským či parlamentním volbám. Např. před svým znovuzvolením do čela Francie v roce 1965 zdůrazňoval, že pokud zvolen nebude, Francie se propadne do chaosu.¹⁵⁵

4.6 Následky Mendès Franceova odmítání systému 5. republiky

Na předcházejících stránkách jsme si dokázali oprávněnost Mendès Franceových námitek proti politickému systému 5. republiky. Nyní se ještě v rychlosti podívejme na to, jaké měla tato vytrvalá kritika institucí pro Pierra Mendès France důsledky.

Nejprve si uvědomme, že tento bývalý předseda vlády začal na nedostatky nastupujícího režimu upozorňovat už v jeho počátcích – to znamená v době, kdy pro tento režim v referendu hlasovalo téměř 80% občanů. To mohlo znamenat jediné – politickou sebevraždu.

Následky na sebe skutečně nenechaly dlouho čekat. V roce 1958 poprvé za svou politickou kariéru nebyl zvolen do parlamentu. Návrat mu byl umožněn až v roce 1967 – ovšem o rok později musel Shromáždění opět opustit, protože veřejně podpořil květnové studentské bouře. Svým rozhodným odmítáním institucí páté republiky se v podstatě vyloučil z politického života – což byla obrovská škoda. Ovšem na druhou stranu je třeba konstatovat, že kdyby pan Mendès France zapřel své přesvědčení, smířil se s gaullistickými institucemi a tím se udržel v centru dění, patrně bychom na něj dnes nehleděli zdaleka s takovým obdivem.

Vzhledem k tomu, že byl zásadně proti roli, kterou hraje v 5. republice prezident, rozhodně vždy odmítal do této funkce kandidovat, ač mu to bylo mnohokrát nabízeno. (Stejně rázně se proti prezidentskému systému stavěl i vůdce socialistů François Mitterrand. Když byl ovšem roku 1981 zvolen hlavou státu, z ničeho nic zjistil, že mu tak rozsáhlé pravomoci vlastně náramně vyhovují – a charakter režimu nezměnil.)

¹⁵³ MENDÈS FRANCE, Pierre, *Regard sur la Ve République*, 1958 – 1978, Entretiens avec François Lanzenberg, Librairie Arthème Fayard, 1983, s. 30

¹⁵⁴ DUVERGER, Maurice, *La cinquième république*, Presses universitaires de France, 1974, s. 38

¹⁵⁵ CHEVALLIER, Jean-Jacques, CARCASSONNE, Guy, DUHAMEL, Olivier, *La Ve République 1958 – 2004 – Histoire des institutions et des régimes politiques de la France*, Éditions Dalloz, Paris, 2004, s. 113

François Mauriac napsal, že pro Francii by byla nejlepším možným řešením spolupráce Pierra Mendès France a generála de Gaulla. Prohlásil dokonce, že tito dva státníci mají shodnou vizi Francie, ačkoli si oba myslí, že tomu tak není¹⁵⁶. Snad měl slavný spisovatel v tomto pravdu – ale takováto spolupráce by bohužel byla prakticky nemožná. Generál de Gaulle totiž neměl ani trochu v oblibě, když s ním někdo nesouhlasil – a Pierre Mendès France zase tuze nerad ustupoval. Jejich spolupráce byla možná za války – ovšem na konci 50. let už ne, zvláště pak ne ve chvíli, kdy de Gaulle udělal spoustu věcí, které byly pro Mendès France neakceptovatelné – od způsobu, jakým se dostal k moci přes ústavu 5. republiky až po prosazení přímé volby prezidenta.

Přesto však v jednom s panem Mauriacem souhlasím. Kdyby bylo možné, aby tito dva velikáni skutečně spolupracovali, pak by to bylo pro Francii doopravdy blahodárné. Bohužel to však možné nebylo.

5. EPILOG – DOČKÁME SE ŠESTÉ REPUBLIKY?

Na tuto otázku odpovím bez váhání – ano. Co mě k podobnému prohlášení vede? V první řadě můj vrozený optimismus. Vzhledem k tomu, že sdílím výhrady Pierra Mendès France vůči 5. republice a považuji je za oprávněné, přirozeně si přeji, aby byl tento systém nahrazen systémem jiným, demokratičtějším a pro Francii vhodnějším – republikou šestou. Jako optimista tedy pevně věřím, že k tomu dojít musí.

Rovněž disponuji jistými znalostmi francouzských dějin, a to od jejich počátků až do dnešní doby. A když přihlédnu k tomu, jak se Francie vyvíjela především posledních dvě stě padesát let, pak mě překvapuje, že se 5. republika mohla udržet tak dlouho.

Otázka tedy dle mého názoru nezní, jestli se šesté republiky dočkáme, ale *kdy* a *jak* se tak stane. Podívejme se tedy na závěr ve stručnosti, jak by tato šestá republika mohla vypadat.

5.1 Představa Pierra Mendès France

Bylo by zásadní chybou se domnívat, že se pan Mendès France omezil všeho všudy na kritiku politického systému 5. republiky, aniž by sám přišel s konstruktivními návrhy na zlepšení. Ve skutečnosti se podobnými návrhy zabýval více než důkladně. Svou vizi republiky popsal v knize *La république moderne* (Moderní republika). Vzhledem k tomu, že toto dílo vyšlo už roku 1962, jedná se patrně o vůbec první – nebo přinejmenším první významný – pokus nastínit, jak by měl vypadat systém, který vystřídá ten de Gaullův.

Shrňme si nyní hlavní body jeho koncepce:

- **moc výkonná a zákonodárná by měly být rovnocenné.** Nejedná se tedy o návrat ke 4. republice, jejímž zastáncem Pierre Mendès France rozhodně nebyl (poukazoval na její nedostatky už od roku 1946, kdy byla zavedena). 6. republika by měla být řešením někde na půli cesty mezi systémy 4. a 5. republiky, z nichž jeden představoval jednoznačnou dominanci zákonodárné moci a potlačení moci výkonné – a druhý zase přesný opak.¹⁵⁷

- **politiku státu by měla určovat vláda disponující většinou hlasů v parlamentu.** V případě svého svržení by tato vláda měla mít možnost rozpustit parlament a vyhlásit nové volby. Díky tomu by k pádu vlád docházelo méně často – a v případě, že by k němu přece došlo, byli by to nakonec voliči, kteří by rozhodli, zda svržená vláda byla skutečně zemi neprospěšná či nikoli. V případě druhé varianty by ji mohli navrátit k moci. Občané by tedy měli poslední slovo¹⁵⁸.

¹⁵⁶ ROUSSEL, Éric, *Pierre Mendès France*, Éditions Gallimard, 2007, s. 469

¹⁵⁷ MENDÈS FRANCE, Pierre, *La république moderne*, Éditions Gallimard, 1962, s. 74 - 75

¹⁵⁸ *Ibid*, s. 75 - 78

- **Senát by měl být nahrazen shromážděním, jehož členové by reprezentovali jednotlivé sociální a profesní struktury společnosti. Toto shromáždění by se pak zabývalo především ekonomickými otázkami.** Právě ekonomické otázky jsou totiž v moderní době zásadní – a instituce 4. ani 5. republiky jim nepřikládaly dostatečný význam. Je to způsobeno tím, že tyto instituce vycházely z modelu vzniklého během 19. století, pro který byla politika pouze soubojem ideologií a který nutnost zabývat se také ekonomikou pomíjel. Ve Francii sice existuje Hospodářská rada, ovšem nikdy jí nebyla přiznána skutečná autorita. Nehledě na to, že značná část vrcholných představitelů státu ekonomickým otázkám příliš dobře nerozumí. To je také důvod, proč rozvoj Francie během poválečné konjunktury nebyl tak rychlý a úspěšný jako u ostatních zemí západní Evropy. (Jak asi už správně tušíte, Pierre Mendès France byl zároveň i ekonom. Jako zastávce keynesiánské koncepce se domníval, že stát by do ekonomiky zasahovat měl. *Laissez faire* považoval za přežitek 19. století, který do moderní doby už nepatří.)¹⁵⁹

- **pro existenci skutečné demokracie je nezbytné, aby občané neomezovali svou účast na veřejném životě pouze na účast ve volbách, ale aby se do něj zapojovali neustále,** např. skrze různé organizace a sdružení¹⁶⁰.

- **pro toto zapojení občanů do veřejného života je nutná demokratizace společnosti, decentralizace a posílení místní samosprávy a odborů**¹⁶¹.

5.2 Konvent pro šestou republiku

Nechť se čtenář v žádném případě nedomnívá, že snaha o vypracování koncepce 6. republiky zemřela spolu s Pierrem Mendès Francem! Podobné myšlenky jsou totiž i v současné Francii mnohem aktuálnější, než by se na první pohled mohlo zdát.

V roce 2001 byl založen Konvent pro 6. republiku (*Convention pour la 6e république*). Tato organizace rozvíjí koncepci rozsáhlých institucionálních změn, které by měly vést k nahrazení de Gaullova systému systémem novým. Program Konventu pro 6. republiku je shrnut v takzvaných Třiceti návrzích (*Les trente propositions*). Nebudu je zde všechny citovat, to považuji za nadbytečné. Ovšem považuji za přínosné seznámit vás s obsahem těch nejdůležitějších¹⁶²:

- **nejdůležitější složkou výkonné moci je vláda disponující většinou poslaneckých hlasů.** Vláda jako celek se zodpovídá parlamentu, stejně tak i každý z jejích ministrů individuálně. (návrh 1.)

- **předseda vlády stojí v čele administrativy a armády.** Jmenuje a odvolává ministry. Po poradě s parlamentem může vyhlásit referendum. (návrh 1.)

- **prezident je volen oběma komorami parlamentu, a to absolutní většinou.** Stvrzuje svým podpisem zákony. V případě vážné roztržky mezi vládou a parlamentem může se souhlasem předsedy vlády rozpustit parlament. (návrh 2.)

- **všechny politické mandáty trvají maximálně pět let.** (návrh 3.)

- **funkce poslance, senátora apod. nemohou být vykonávány danou osobou více jak třikrát za sebou.** (návrh 4.)

- **funkce ministra a poslance jsou neslučitelné.** (návrh 5.)¹⁶³

- **Senát je volen přímo za užití proporcčního systému na pět let.** (návrh 7.)

¹⁵⁹ Ibid, s. 93 - 96

¹⁶⁰ Ibid, s. 25 - 27

¹⁶¹ Ibid, s. 171 – 174, 199 - 203

¹⁶² Obsah Třiceti návrhů byl převzat z oficiálních stránek Konventu pro 6. republiku, konkrétní internetová adresa je www.c6r.org/spip.php?article997 (citováno 6. února 2011)

¹⁶³ Toto je zakotveno už v ústavě 5. republiky, ovšem během republiky čtvrté tomu tak nebylo.

- vláda může být svržena pouze absolutní většinou. Parlament může zároveň vyslovit nedůvěru jednotlivým ministrům. (návrh 8.)

- parlament sám určuje svůj pořad jednání. (návrh 9.)

- část pořadu dne je rezervována pro opozici. (návrh 9.)

Samozřejmě, tato koncepce není dokonalá. Sama například považuji za nešťastné, že právo vyhlásit referendum by v tomto systému měl pouze premiér. Upřednostňovala bych spíše návrh Pierra Mendès France, podle kterého by tato možnost měla náležet i jiným institucím – a dokonce i občanům samotným, pokud by se jich k danému návrhu připojilo dostatečné množství.

Také se domnívám, že pokud by byl Senát volen přímo, měla by z toho logicky vyplývat reforma měnící jeho funkci a pravomoci – jen tak by měla přímá volba skutečný smysl.

Ovšem navzdory své nedokonalosti je snaha Konventu pro 6. republiku hodná chvály. Těchto Třicet návrhů – ač nenaplňují všechna má očekávání – představuje oproti 5. republice rozhodně krok vpřed směrem k větší demokracii.

5.3 Socialisté a jejich postoj ke změně ústavy

Cesty, jak prosadit změny vedoucí k šesté republice, jsou v zásadě dvě – díky volebnímu vítězství sil, které tyto změny podporují – nebo díky převratu. Domnívám se, že by vždycky měla existovat snaha vyhnout se druhé možnosti, pokud je dosud ve hře možnost první. A věřím, že tato možnost dosud ve hře opravdu je. Přejít k 6. republice mají ve svém programu mnohé francouzské politické strany, např. Zelení.

Ovšem rozhodující je, jak se k této otázce postaví PS (*Parti socialiste* – Socialistická strana). Jako druhá nejsilnější politická strana Francie má jako jediná šanci porazit ve volbách UMP (*Union pour un mouvement populaire* – Unie pro lidové hnutí, strana vycházející z gaullistické tradice a spojená se současným prezidentem Nicolasem Sarkozym).

Právě socialisté jsou jedinou politickou silou, která by patrně mohla přechod k 6. republice prosadit. Je však otázkou, zda by se o to skutečně pokusili. Socialisté se totiž už u moci několikrát ocitli – poprvé v letech 1981 – 1995, kdy byl prezidentem zvolen jejich kandidát François Mitterrand, a podruhé v letech 1997 – 2002, kdy stál v čele francouzské vlády socialista Lionel Jospin. Především v době Mitterrandova prezidentského mandátu zde rozhodně možnost prosadit ústavní změny byla. Mitterrand – už od roku 1958 spolu s Pierrem Mendès Francem největší kritik 5. republiky – ji však nevyužil.

Otevřelo by tedy vítězství socialistů cestu k 6. republice? Odpověď na tuto otázku zůstává nejistá.

Martine Aubryová

Na francouzské Wikipedii jsem se dočetla, že Ségolène Royalová, socialistická kandidátka pro prezidentské volby v roce 2007, prohlásila během kampaně, že v případě svého zvolení zajistí vypracování nové ústavy – ústavy 6. republiky¹⁶⁴. Zda a jak by tento svůj slib paní Royalová realizovala, se nikdy nedozvíme – ve volbách ji totiž porazil kandidát pravice Nicolas Sarkozy.

¹⁶⁴ Zdroj: [fr.wikipedia.org/wiki/Sixi%C3%A8me_R%C3%A9publique_\(France\)](http://fr.wikipedia.org/wiki/Sixi%C3%A8me_R%C3%A9publique_(France)) (citováno 6. února 2011)

Rozhodla jsem se zapátrat na oficiálních webových stránkách socialistů. Pročetla jsem jejich Deklaraci principů (*La déclaration des principes*)¹⁶⁵ – ovšem o 6. republice jsem v ní nenalezla ani zmínku. Mnohem více mě však zaujal článek z 2. února 2011¹⁶⁶. Ten obsahuje text projevu paní Martine Aubryové, která stojí v čele socialistů. Paní Aubryová zde prohlašuje, že změny institucí podporuje. Uvádí i, jak by tyto změny podle socialistů měly vypadat. Shrňme si ty nejdůležitější z nich:

- **je třeba obnovit rovnováhu mezi různými složkami moci**
- **měl by být odstraněn článek 16 ústavy republiky** (ten umožňuje prezidentovi převzít mimořádné pravomoci v případě ohrožení státu)
- **je třeba posílit pravomoci parlamentu**
- **a rovněž reformovat Senát**
- **je nutná větší účast běžných občanů na veřejném životě** – to znamená např. větší decentralizaci a také možnost referenda na základě iniciativy občanů.¹⁶⁷

Nelze si nevšimnout, že návrhy paní Aubryové odpovídají tomu, co již v roce 1962 prosazoval Pierre Mendès France. Ostatně Martine Aubryová ho ve svém projevu přímo cituje. Zdá se tedy pravděpodobné, že právě od něj čerpala inspiraci. Rovněž se několikrát zmiňuje o „*nové republice*“¹⁶⁸.

Prezidentské volby se ve Francii budou konat roku 2012. Není dosud jisté, zda socialisté zahrnou ustavení 6. republiky do své volební kampaně (ovšem vzhledem k tomu, že tak učinili už roku 2007 – a také vzhledem k citovanému projevu paní Aubryové – to lze považovat za pravděpodobné). To, jak volby dopadnou, v této chvíli odhadnout nelze (lze ovšem konstatovat, že popularita prezidenta Nicolase Sarkozyho během jeho působení ve funkci značně poklesla¹⁶⁹). Nelze ani říct, co přesně by se v případě vítězství socialistů skutečně stalo.

Mně osobně zbývá jediná jistota – můj optimismus. Věřím, že se 6. republika nakonec prosadí. A doufám, že se tak stane už roku 2012. Doufám – na to, abych to mohla předpokládat, jsou volby ještě příliš daleko – a bylo řečeno ještě příliš málo.

Ovšem doufat lze vždy.

¹⁶⁵ Zdroj: www.parti-socialiste.fr/le-ps/la-declaration-de-principes (citováno 6. února 2011)

¹⁶⁶ Zdroj: www.parti-socialiste.fr/articles/pour-une-republique-nouvelle-les-propositions-pour-nos-institutions (citováno 6. února 2011)

¹⁶⁷ Něco trochu podobného už ve Francii existuje. Podle článku 11 ústavy republiky změněného roku 2008 se referendum může konat, když ho navrhne pětina poslanců podpořená alespoň desetinou všech oprávněných voličů. To ale nelze považovat za dostačující. www.legifrance.gouv.fr (citováno 6. února 2011)

¹⁶⁸ www.parti-socialiste.fr/articles/pour-une-republique-nouvelle-les-propositions-pour-nos-institutions (citováno 6. února 2011)

¹⁶⁹ Ovšem nelze pominout nebezpečí ze strany Národní fronty, krajně pravicového uskupení, které nyní vede dcera jeho zakladatele Jeana Marie Le Pena, Marine Le Penová. I ona se chystá kandidovat na prezidenta. Nezdá se mi pravděpodobné, že by mohla zvítězit – domnívám se, že francouzská demokratická tradice je díky bohu dostatečně silná. Ovšem hlasy voličů tohoto uskupení s fašizujícími prvky mohou celkovými výsledky voleb značně zamíchat. Je totiž téměř jisté, že v případě předpokládaného neúspěchu Marine Le Penové podpoří její příznivci ve druhém kole Nicolase Sarkozyho. Jinými slovy – šance 6. republiky budou tím větší, čím méně lidí dá svůj hlas Národní frontě.

6. ZÁVĚR

Ještě než definitivně opustíte tyto stránky, dovolte mi říci pár slov. Především bych vám chtěla poděkovat za pozornost, kterou jste mému dílku věnovali. Zvláštní poděkování pak patří těm z vás, kteří tento text nejen přečetli, ale rovněž zvážili, promysleli a vzali v úvahu předložené argumenty. Možná vás tyto argumenty přesvědčily – a možná také ne. Máte právo na obojí.

Jak bylo po celou dobu patrné, nebyla jsem pozorovatelem nestranným – ale pozorovatelem, který zastává určité stanovisko. Nesnažila jsem se tento fakt nijak zastírat. Konečně, domnívám se, že neutralita při psaní dějepisných děl je jen prázdný pojem – a kdo tvrdí, že je naprosto nezaujatý, pouze obelhává své čtenáře. Jsme ostatně lidé, nikoli stroje. A zabýváme-li se do hloubky nějakým tématem, dost dobře si na něj nemůžeme nevytvořit názor. A pokud pak o tématu píšeme, nikdy tento svůj názor nedokážeme zcela skrýt. Z tohoto důvodu jsem se o to ani nesnažila. Netvrdím, že jsem moudře a stoprocentně nad věcí. Tvrdím, že v otázce 5. republiky jsem *une mendésiste* – příkláním se k postoji Pierra Mendès France. Tento postoj jsem se také snažila obhájit – ovšem jak věřím, nikoli demagogicky. Nebránila jsem se ostatně ani začlenění názorů odlišných.

Netvrdím, že pro mě bylo snadné tuto práci napsat. Ostatně jsem při její tvorbě musela vůbec poprvé v životě studovat jednotlivé články ústavy – k tomu v cizím jazyce. Ovšem troufám si tvrdit, že se mi podařilo do této problematiky alespoň do jisté míry proniknout – a ke svému nelíčenému údivu jsem zjistila, že právní nauka není zdaleka tak nudná, jak jsem se dříve domnívala.

Co se týče použité literatury, mám obrovské štěstí, že umím dobře francouzsky – jinak bych totiž pravděpodobně nemohla napsat ani řádku. Z toho, co jsem sehnala v češtině, byli použitelní pouze *Demokraté a diktátoři* pana Bankowicze a *Dějiny Francie* pana Ferra. Ovšem tyto dvě knihy by mi rozhodně k napsání plnohodnotné práce nemohly stačit.

Situace s literaturou o tomto období je na českém trhu skutečně zoufalá – k dostání je pouze pár biografii Charlese de Gaulla. Naštěstí ve francouzštině lze sehnat víc. V tomto směru mi poskytla mimořádné služby knihovna Francouzského institutu a také Národní knihovna, díky které jsem si mimo jiné mohla nechat poslat jednu knihu přímo z Francie.

Samozřejmě, někdo může mít námitky proti tomu, že jsem čerpala téměř výhradně z děl francouzských autorů (jedinou výjimkou je pan Bankowicz). K tomu mohu říct jen to, že bych svou práci o zahraniční pohled obohatila velice ráda – bohužel se mi však nepodařilo takovou literaturu sehnat.

Snažila jsem se ovšem o názorovou pluralitu – a tak se mezi mnou prostudovanými knihami objevují vedle spisů Pierra Mendès France (považovala jsem totiž za nejtěšnější čerpat jeho názory přímo z jím napsaných knih, ne jen z biografii) také práce přesvědčeného gaullisty Léona Noëla nebo například zastánce prezidentského režimu amerického typu Maurice Duvergera.

Tak trochu proti svým zásadám jsem použila i zdroje internetové – umožnily mi totiž získat aktuální informace, které bych v literatuře nalézt nemohla. Až na jedinou výjimku se ovšem jedná o oficiální stránky organizací, o kterých zde byla řeč – proto předpokládám, že jsou spolehlivé.

To je z mé strany v zásadě vše – zbytek už přenechám svým hodnotitelům. Ještě jednou děkuji za pozornost. A doufám, že vás čtení mé práce zaujalo alespoň z desetiny tolik jako mě její vytváření. Mým cílem bylo seznámit vás s pohledem na 5. republiku odlišným od toho, který je u nás běžně prezentován. Pevně věřím, že se mi to podařilo.

Já sama jdu teď úspěšné dokončení svého výtvaru zapít – sklenicí mléka. (To proto, že Pierre Mendès France byl přesvědčený abstinents – tudíž šampaňské by nebylo na místě. A právě mléko bylo jeho oblíbeným nápojem.)

7. RESUMÉ

Tato práce se zabývá dvěma výraznými osobnostmi francouzské politiky 2. poloviny 20. století, Pierrem Mendès Francem a Charlesem de Gaullem. Popisuje odlišnosti jejich politické koncepce a především pak Mendès Franceovy výhrady vůči režimu 5. republiky, který generál de Gaulle zavedl.

Nastiňuje i průběh povstání v Alžírsku roku 1958, díky kterému se Charles de Gaulle dostal do čela státu. Autorka se totiž domnívá, že právě zde leží kořeny nedostatků systému 5. republiky. Ta byla ustavena ve dvou fázích, nejprve roku 1958 schválením ústavy a pak roku 1962 uzákoněním přímé volby prezidenta, což definitivně zpečetilo její semiprezidentský charakter. Jakkoli byla její ústava vytvořena podle představ generála de Gaulla, ten ji poměrně často porušoval.

Hlavním znakem 5. republiky je dominance moci výkonné nad zákonodárnou. Nejdůležitější roli hraje prezident, který má velice rozsáhlé pravomoci – proto se zde často hovoří o „personalizaci moci“ či dokonce o „republikánské monarchii“. Tato práce se snaží dokázat oprávněnost námitek Pierra Mendès France, který tomuto režimu vytýkal především nevyváženost – neboli neexistenci protiváhy k moci hlavy státu. Ukazuje omezené možnosti ostatních složek státní moci. Co se vlády týče, generál de Gaulle si vždy volil zcela loajální premiéry, tudíž mu byla de facto podřízena. Výrazně omezován byl i parlament, vůči prezidentovi zcela bezmocný – a vůči vládě dosti slabý. Tolik potřebná rovnováha a nezávislost mezi mocí zákonodárnou, výkonnou a soudní zde neexistovala. Chyby režimu nezmírňovala ani častá referenda, která se změnila spíše v jakýsi test popularity prezidenta. Mnoho těchto nedostatků přetrvává dodnes.

Práce dále nastiňuje možnost dalšího vývoje Francie – směrem k 6. republice. Popisuje, jak si tuto 6. republiku představoval Pierre Mendès France - a jak se k ní staví současní francouzští politici.

8. PŘEHLED POUŽITÉ LITERATURY

BANKOWICZ, Marek, *Demokraté a diktátoři*, Eurolex Bohemia, 2002

CHEVALLIER, Jean-Jacques, CARCASSONNE, Guy, DUHAMEL, Olivier, *La Ve République 1958 – 2004 – Histoire des institutions et des régimes politiques de la France*, Éditions Dalloz, Paris, 2004

DUHAMEL, Olivier, PARODI, Jean-Luc, *La constitution de la cinquième république*, Presses de la fondation nationale des sciences politiques, 1988

DUVERGER, Maurice, *La cinquième république*, Presses universitaires de France, 1974

FERRO, Marc, *Dějiny Francie*, Nakladatelství Lidové noviny, vydání první, Praha 2006

LACOUTURE, Jean, *De Gaulle*, 1965

LACOUTURE, Jean, *Pierre Mendès France*, Éditions du Seuil, 1981

LENTZ, Thierry, *Napoléon « Mon ambition était grande »*, Gallimard, 1998

MENDÈS FRANCE, Pierre, *La république moderne*, Éditions Gallimard, 1962

MENDÈS FRANCE, Pierre, *Regard sur la Ve République, 1958 – 1978*, Entretiens avec François Lanzenberg, Librairie Arthème Fayard, 1983

NOËL, Léon, *De Gaulle et les débuts de la Ve République 1958 – 1965*, Librairie Plon, 1976

ROUSSEL, Éric, *Pierre Mendès France*, Éditions Gallimard, 2007

Internetové zdroje

- Informace o francouzské ústavě včetně novel: www.legifrance.gouv.fr
Původní a kompletní znění ústavy z roku 1958:
www.legifrance.gouv.fr/jopdf/common/jo_pdf.jsp?numJO=0&dateJO=19581005&numTexte=&pageDebut=09151&pageFin
- Informace o článku Jean-Paula Sartra „Žáby, které požadují krále“:
www.lexpress.fr/informations/sommaire_725042.html
www.lexpress.fr/culture/livre/les-grenouilles-qui-demandent-un-roi_486895.html
- Jedno z prohlášení Pierra Mendès France stran 5. republiky:
www.crdp-reims.fr/cinquieme/Institutions.htm
- Oficiální webové stránky Konventu pro 6. republiku: www.c6r.org
Třicet návrhů: www.c6r.org/spip.php?article997
- Oficiální webové stránky Socialistické strany: www.parti-socialiste.fr
Projev Martine Aubryové: www.parti-socialiste.fr/articles/pour-une-republique-nouvelle-les-propositions-pour-nos-institutions
Deklarace principů: www.parti-socialiste.fr/le-ps/la-declaration-de-principes
- Článek na wikipedii o 6. republice:
[fr.wikipedia.org/wiki/Sixi%C3%A8me_R%C3%A9publique_\(France\)](http://fr.wikipedia.org/wiki/Sixi%C3%A8me_R%C3%A9publique_(France))

8. PŘEHLED POUŽITÝCH ILUSTRACÍ

Charles de Gaulle, s. 6

zdroj: http://fr.wikipedia.org/wiki/Fichier:De_Gaulle-OWI.jpg

Pierre Mendès France, s. 7

zdroj: <http://www.assemblee-nationale.fr/histoire/images/mendes-france-1956.jpg>

Karikatura Charlese de Gaulle, s. 11

zdroj: <http://www.de-gaulle-edu.net>

Karikatura de Gaullova příchodu k moci, s. 13

zdroj: <http://www.lettresvolees.fr/degaulle/images/assumoir.jpg>

Generál Jacques Massu, s. 15

zdroj: http://1.bp.blogspot.com/_eg4RyNmPMYM/S1BkMKNWFGI/AAAAAAAAAFkI/opet5YxF1AE/s400/Jacques+Massu.jpg

Demonstrace za zachování republiky, s. 16

zdroj: <http://www.lettresvolees.fr/degaulle/images/manifestation.jpg>

Další karikatura de Gaullova příchodu k moci, s. 19

zdroj: <http://tribouilloyterminales.over-blog.com/categorie-10327952.html>

Charles de Gaulle jako Ludvík XIV., s. 27

zdroj: <http://www.de-gaulle-edu.net>

Charles de Gaulle v roce 1962, s. 31

zdroj: <http://www.politique.net/img/de-gaulle-1962.jpg>

De Gaulle versus vláda: karikatura, s. 32

zdroj: <http://tribouilloyterminales.over-blog.com/categorie-10327952.html>

Michel Debré, s. 34

zdroj: <http://www.conseil-etat.fr/cde/media/image/debre.jpg>

Georges Pompidou, s. 34

zdroj: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2a/Georges_Pompidou_-_Bundesarchiv_B_145_Bild-F020538-0006.jpg

Martine Aubryová, s. 43

zdroj: <http://www.parti-socialiste.fr/l-equipe/martine-aubry#a-propos>